

”ONKO TYÖ SINULLE POLKUPYÖRÄÄ TÄRKEÄMPI?!”
LAPSEN ESITTÄMIÄ VAIHTOEHTOKYSYMYKSIÄ SISÄLTÄVÄT
SEKVENSSIT YOTSUBA&!--MANGASARJAKUVASSA

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
16.4.2024

Johannes Nissinen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Aiempaa tutkimusta	2
2. KESKUSTELUNANALYYSI JA KYSYMYKSEKVENSSIT	5
2.1. Keskustelunanalyysin peruskäsitteitä	5
2.2. Kysymys ja vastaus vierusparin jäsenenä	7
2.3. Vaihtoehtokysymykset	9
2.4. Vaihtoehtokysymysten vastaukset	9
3. TUTKIMUSAINEISTO	12
3.1. Tutkimusaineistona <i>Yotsuba&!</i>	12
3.2. Vaihtoehtokysymykset aineistossa	13
3.3. Litterointiperiaatteet	14
4. ANALYYSI	17
4.1. Minimivastaukset	17
4.1.1. Lyhyet minimivastaukset	18
4.1.2. Laajennetut minimivastaukset	24
4.2. Kysymyksen rakenteeseen mukautumattomat vastaukset	30
4.3. Vastaukset kysymysryppäisiin	38
5. PÄÄTÄNTÖ	51
LÄHTEET JA LYHENTEET	55

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen sitä, millaisia 5-vuotiaan lapsen esittämät vaihtoehtokysymykset ovat *Yotsuba&!*-mangasarjakuvassa ja miten niihin vastataan. Vaihtoehtokysymyksellä tarkoitetaan tässä tutkielmassa interrogatiivisen *-kO*-liitteen avulla muodostettuja kysymyksiä. Tutkin myös sitä, millaisia sarjakuvan kuvaamat vuorovaikutustilanteet ovat näiden kysymysten välittömässä yhteydessä. Aineistonani toimii 14 luku japanilaista arkielämää kuvaavasta *Yotsuba&!*-mangasarjakuvasta (myöhemmin tekstissä myös *Yotsuba*).

Tarkastelen tutkielmassani aineistossa esiintyviä *Yotsuba&!*-sarjakuvan nimihenkilön Yotsuban esittämiä vaihtoehtokysymyksiä keskustelunanalyysin ja vuorovaikutuslingvistiikan keinoin. 5-vuotiaan Yotsuban puheenvuoroista iso osa on aikuisille tai vanhemmille lapsille esitettyjä kysymyksiä. Yotsuban tuottamat kysymykset sekä niiden ympäristö ovat näin ollen luonteva valinta tutkimuskohteeksi. Analyysia varten luokittelen kysymykset toisaalta niiden muodon mutta erityisesti niihin esitettyjen vastausten perusteella.

Tavoitteenani on tutkia Yotsuban kysymyksen sisältäviä kysymyssekvenssejä ja sitä, millaisiksi kysymysten funktiot tulkitaan vastausten perusteella. Sekvenssillä tarkoitetaan pelkistetysti vuorovaikutustilanteesta poimittua jaksoa, joka koostuu toisiinsa kytkeytyvistä puheenvuoroista. Tutkin myös sitä, millaisia mainitut kysymyssekvenssit ovat preferenssijäsennyksen näkökulmasta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia lapsen tuottamat vaihtoehtokysymykset *Yotsuba&!*-sarjakuvassa ovat muodoltaan, ja millaisissa vuoroissa näitä kysymyksiä esiintyy?
2. Millaisia lapsen esittämiin kysymyksiin tuotetut vastaukset ovat muodoltaan ja funktioltaan?

Käytän pro gradu -tutkielmassani samaa aineistoa kuin kandidaatintutkielmassani (Nissinen 2023). Kandidaatintutkielmassani tutkin *Yotsubassa* esiintyvien hikikarpaloiden yhteyttä niitä edeltäviin odotuksenvastaisiin puheenvuoroihin tai toimintaan. Tutkin myös

sitä, mikä hikikarpalovuoron sekventiaalinen asema mangahahmojen käymässä keskustelussa on. Selvitin kandidaatintutkielmassani myös keskustelunanalyysin soveltuvuutta sarjakuvan analysointiin. Keskustelunanalyysia on perinteisesti sovellettu ainoastaan puhutun, aidon vuorovaikutuksen tutkimiseen, eikä sarjakuvaa olekaan toistaiseksi juuri-kaan tutkittu keskustelunanalyttisesti.

Kandidaatintutkielmani vahvisti ajatusta siitä, että sarjakuvaa voi tutkia keskustelunanalyttisesti siinä missä muutakin fiktiivistä dialogia. Sarjakuva sijoittuu tutkimuskohteena tekstimuotoisen fiktiivisen dialogin ja multimodaalisen videoaineiston välille. Sarjakuvasta voidaan tekstin lisäksi hyödyntää keskustelunanalyttisessä tutkimuksessa hahmojen ilmeitä, eleitä ja liikettä. Sarjakuvan dialogia voidaan tuoda lähemmäksi puhetta myös muilla visuaalisilla keinoilla, kuten puhekuplien muotoilulla tai vaihtelevia fontteja käyttämällä. Esimerkiksi katkoviivasta koostuva puhekupla voi kuvata sarjakuvassa kuiskaten tai vaimealla äänellä tuotettua puhetta, kun taas erikokoiset fontit samassa puhekuplassa kuvaavat äänenvoimakkuuden vaihtelua tai tiettyjen vuoron osien painotusta.

Arkisia keskusteluja ja muita vuorovaikutustilanteita realistisesti kuvaavat sarjakuvat, kuten tutkimani *Yotsuba&!*, ovat tapahtumapaikoiltaan ja vuorovaikutustilanteiltaan lähellä aineistoja, joita keskustelunanalyysissa on perinteisesti tutkittu. Niinpä lähtökohdat tehdä keskustelunanalyttista tutkimusta myös sarjakuvasta ovat hyvät.

1.2. Aiempaa tutkimusta

Suomen kysymysten ja niihin tuotettujen vastausten muodostamia kysymys–vastaus-vieruspareja ja vaihtoehtokysymysten vastauksia on tutkittu jo laajasti. Erityisesti tutkimuksissa on pureuduttu vastausten syntaktiseen muotoon. Raevaara (1993) on tutkinut kysymyksiä ja vastauksia arkikeskustelujen kertovissa jaksoissa. Vaihtoehtokysymysten minimivastauksia ovat tutkineet esimerkiksi Sorjonen (2001) ja Hakulinen (2001). Hakulisen lisäksi myös Mäntylä (2001) on tutkinut hieman minimivastausta laajempia vastauksia. Useita interrogatiivisia elementtejä sisältäviä kysymysvuoroja ovat tutkineet esimerkiksi Linell, Hofvendahl ja Lindholm (2003) sekä Korpela (2007). Uusinta tutkimusta edustavat Vepsäläinen väitöskirjallaan (2019) *no*-partikkelin käytöstä vastauksissa sekä

Vepsäläinen, Sundqvist, Sorjonen ja Hakulinen (2023), jotka tutkivat vaihtoehtokysymyksiin tuotettuja polaarisia aineksia sisältämättömiä vastauksia.

Keskustelunanalyysia on perinteisesti sovellettu pelkästään naturalistisen aineiston eli puhutun vuorovaikutuksen analysointiin (Hakulinen 1997a: 15). Kirjallisuudesta löytyy kuitenkin esimerkkejä myös kaunokirjallisen dialogin tutkimisesta keskustelunanalyytisesti (esim. Koivisto & Nykänen 2013). Haakanan (2013: 133) mukaan aidon puheen multimodaalinen luonne tuo haasteita todentuntuisen kirjoitetun puheen ja dialogin rakentamiseen. Kaunokirjallisen dialogin kielestä jääkin puuttumaan puhuttuun kieleen olennaisesti kuuluvia piirteitä, kuten prosodiaa, taukoja ja äänensävyjä (Koivisto 2013: 153). Tekstiin voidaan kuitenkin luoda puheen illuusiota esimerkiksi valitsemalla henkilöiden repliikkeihin puhekielen leksikaalis-kieliopillisia piirteitä (Haakana 2013: 132, Kalliokoski 1998: 193).

Keskustelunanalyysia on siis käytetty jo jonkin verran kaunokirjallisuuden ja kaunokirjallisen dialogin tutkimiseen. Sen sijaan sarjakuvaa ei ole tutkittu keskustelunanalyysin avulla toistaiseksi juuri lainkaan. Bramlett (2015) hyödyntää keskustelunanalyysia osana tutkimustaan sarjakuvan kuvaamien arkipäiväisistä toiminnoista. Beers Fägersten (2019) on tutkinut puhutun vuorovaikutuksen mallintamista puhekuplarakenteella ja tekstin sijoitteluun liittyvien valintojen avulla puhepitoisissa ruotsalaisissa sarjakuvissa. Beers Fägerstenin mukaan sarjakuvaan voidaan luoda piirrosteknisin keinoin sellaisia puhutun kielen piirteitä, joita kaunokirjallisesta dialogista Koiviston (2013: 153) mukaan puuttuu. Beers Fägersten (2019: 146) näkee keskustelunanalyysissa potentiaalia sarjakuvan tutkimiseen, vaikka tutkimus onkin toistaiseksi ollut vähäistä.

Samoin kuin sarjakuvaa, on lapsen esittämiä kysymyksiä käsitelty keskustelunanalyytisessä tutkimuksessa vielä vähänlaisesti. Lehtovaara (2002) tarkastelee yhden lapsen kahdessa ikävaiheessa, 4- ja 7-vuotiaana, esittämiä *miksi*-kysymyksiä. Kallio (2021) on tutkinut lapsen esittämiä televisio-ohjelmiin liittyviä kysymyksiä lasten ja vanhempien yhteisissä televisionkatselutilanteissa. Malkavaara (2023) käsittelee pro gradu -tutkielmaansa korjausaloitteita 4- ja 5-vuotiaiden lasten leikkiutilanteissa. Myös monikielisten lasten ja aikuisten välistä keskustelua on tutkittu muutamissa pro gradu -tutkielmissä. Esimerkiksi Näkkäläjärvi (2022) on tutkinut korjausaloitteita, joissa lapsi kierrättää aikuisen

puhetta. Taivassalon (2016) tutkimus taas käsittelee lastentarhanopettajien ja kakkoskielisten lasten välisiä kysymyksiä ja vastauksia.

Olen tässä johdantoluvussa esitellyt tutkielmani aiheen ja tutkimuskysymykset sekä ker-tonut lyhyesti, millaista aiempaa tutkielmani aihepiiriin liittyvää tutkimusta on tehty. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimusmenetelmäni ja sen peruskäsitteet. Lisäksi luku 2 sisältää johdantolukua laajemman katsauksen siihen, mitä tutkimuskirjallisuudessa on to-dettu vaihtoehtokysymyksiin ja niihin tuotettuihin vastauksiin liittyen. Luvussa 3 käyn läpi tarkemmin käyttämäni tutkimusaineiston. Analyysiluku 4 sisältää kaikkiaan 21 ai-neistoesimerkin esittelyn ja niistä tekemäni analyysin. Päättäntöluvussa 5 teen yhteenve-don tutkimustuloksistani ja esittelen mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2. KESKUSTELUNANALYYSI JA KYSYMYSSEKVENSSIT

Käyn tässä luvussa tarkemmin läpi käyttämäni tutkimusmenetelmän, keskustelunanalyysin, sekä esittelen kysymyssekvensseihin liittyvää aiempaa keskustelunanalyttistä tutkimusta. Alaluvussa 2.1. esittelen tutkimusmenetelmäni peruskäsitteitä. Alaluvussa 2.2. kerron, mitä tutkimuskirjallisuudessa on todettu kysymyksen ja vastauksen muodostamasta kokonaisuudesta, vierusparista. Alaluvussa 2.3. esittelen vaihtoehtokysymyksiin liittyvää tutkimuskirjallisuutta ja alaluvussa 2.4. vastaavasti vaihtoehtokysymysten vastauksiin liittyvää aiempaa tutkimusta.

2.1. Keskustelunanalyysin peruskäsitteitä

Käytän pro gradu -tutkielmani tutkimusmenetelmänä keskustelunanalyysiä. Keskustelunanalyysi on empiirinen, aineistovetoinen tutkimusmenetelmä. Tutkimuksessa keskeistä on selvittää, miten vuorovaikutustilanteessa saavutetaan yhteisymmärrys ja miten toiminnan kulusta neuvotellaan. Keskustelunanalyysissä edetään induktiivisella tutkimusotteella yksityiskohdista yleistyksiin ja laajempaan kokonaiskuvaan. (Vatanen 2016: 312.)

Keskustelunanalyysissä voidaan vuorovaikutuksen ja keskustelun perusyksikkönä pitää **vuoroa**. Vuorot taas rakentuvat erimittaisista vuoron rakenneyksiköistä: sanoista, lausekkeista tai lauseista. (Hakulinen 1997b: 40.) **Toiminto** kuvaa sitä, mitä yksittäisellä vuorolla tai vuoron rakenneyksiköllä tehdään. Toimintoja ovat esimerkiksi väitteet, kysymykset ja käskyt. Toiminnoista voidaan rakentaa enemmän tai vähemmän kiinteitä toimintojen ketjuja eli **sekvenssejä**, jotka rakentuvat sen varaan, että yksi toiminto (esimerkiksi kysymys) tekee toisen toiminnon (esimerkiksi vastauksen) rakenteellisesti odotuksenmukaiseksi (Vepsäläinen 2019: 13). **Sekventiaalisuus** on siis vuorovaikutuksen rakenteellisuutta eli peräkkäisten puheenvuorojen liittymistä toisiinsa.

Kahden puheenvuoron kokonaisuutta, joissa vuoroilla on vahva, konventionaalistunut suhde, kutsutaan **vieruspariksi**. (Raevaara 1997: 75–76.) Vierusparit muodostuvat eri puhujien esittämistä vuoroista, **etu- ja jälkijäsenistä**. Kunkin tyyppinen etujäsen vaatii tietyntyypin jälkijäsenen. (Raevaara 1997: 76.) Tyypillisiä keskustelussa esiintyviä vieruspareja ovat esimerkiksi kannanotto ja erimielisyyden tai samanmielisyyden

ilmaisu, ehdotus ja sen hyväksyntä tai torjuminen sekä esikysymys ja vastaus (Raevaara 1997: 76). Kysymys–vastaus–vieruspari voi rakenteeltaan olla vaikkapa seuraavanlainen:

Esimerkki (1) *Yotsuba&! 6 s. 187*

- 01 Yotsuba: Tulitko taas syömään nuudeleita?
 02 Yanda: Jep.
 03 Yotsuba: Häpeä!

Esimerkki sisältää Yotsuban kysymyksestä (rivi 1) ja Yandan vastauksesta (r. 2) muodostuvan vierusparin lisäksi myös **jälkilavennuksen**. Vieruspari voi laventua esimerkin tavoin ns. kolmannen position vuorolla, jolla etujäsenen esittäjä arvioi jälkijäsentä (Raevaara 1997: 82). Yotsuban vuoro (*Häpeä!*) rivillä 3 on reaktio Yandan vastaukseen. Vieruspari voi saada jälkilavennuksen lisäksi myös vierusparia edeltävän **etulavennuksen** tai vierusparin etu- ja jälkijäsenen väliin sijoittuvan **välilavennuksen**.¹

Vierusparin etujäsen luo siis odotuksen tietynlaisesta jälkijäsenestä. Jollei tätä vastaanottajan vuoroa voida tunnistaa **preferoiduksi** eli etujäsenen aloittamaa olevaa toimintaa edistäväksi, se tulkitaan **preferoimattomaksi** vuoroksi eli sellaiseksi, joka ei vie toimintaa eteenpäin. (Tainio 1997: 94.) Esimerkiksi ehdotuksen hyväksyminen tai pyyntöön suostuminen ovat odotuksenmukaisia eli preferoituja toimintoja, kun taas ehdotuksen torjuminen tai pyynnöstä kieltäytyminen ovat odotuksenvastaisia tai ongelmallisia, preferoimattomia toimintoja (Heritage 1984: 265). Sisällöllisten seikkojen lisäksi preferenssi näkyy tyypillisesti myös vierusparin jälkijäsenen rakenteessa. Keskustelussa preferoitu vuoro tuotetaan välittömästi etujäsenen jälkeen, kun taas tyypillinen preferoimaton vuoro viivästyy, sitä selitellään ja se on muotoilultaan monipolvinen (Tainio 1997: 94). Toiminnaltaan preferoimaton vuoro voi kuitenkin olla myös rakenteellisesti preferoitu – ja päinvastoin.

Seuraavassa esimerkkitarkastelussa isän vastaus (r. 6–7) Yotsuban rivillä 5 esittämään vaihtoehtokysymykseen on mainio esimerkki preferoimattomaksi muotoillusta jälkijäsenestä. Vastaus alkaa kysymyssanalla *mitäh* ja jatkuu Yotsuban kysymyksen osittaisella toistolla (*Kuussa?!).* Ennen kuin isä varsinaisesti vastaa Yotsuban vaihtoehtokysymykseen, hän lykkää vielä vastauksen tuottamista aloittamalla uuden lauseen *No onhan se*

¹ Sekvenssin lavennuksista on käytetty myös nimitystä laajennus. Tässä tutkielmassa käytän sekvenssin laajennuksista kuitenkin VISK:n mukaista nimitystä lavennus (VISK § 1218).

selvä. Kolme pistettä ennen vuoron päättävää toteamusta litteraatin rivillä 7 (*että olen*) kuvaavat taukoa isän vuoron sisällä. Isän vastausvuorosta muodostuu siis pitkä ja kompleksinen, joten vuoro on muotoiltu preferoimattoman vuoron tavoin. Toiminnaltaan se on kuitenkin preferoitu, koska isä lopulta tuottaa myöntävän vastauksen Yotsuban vaihtoehdokysymykseen.

Esimerkki (2) *Yotsuba&! 6 s. 112–113*

01 Yotsuba: Oletko käynyt, Havaijilla, isi?
 02 Isä: ? Kerran. Joskus kauan sitten.
 03 Jambo: Koiwai on pyörinyt siellä sun täällä.
 04 Fuuka: Ihanko totta?!
 05 Yotsuba: Oletko käynyt kuussakin?
 06 **Isä: Mitäh?! Kuussa?!**
 07 **Isä: No onhan se selvä... että olen.**
 08 Yotsuba: Oooh!

Keskustelussa kysymykseksi tunnistettavan vuoron esittäminen luo odotuksen siitä, että kysymyksen vastaanottajan seuraava vuoro on vastaus kysymykseen. Keskustelussa kysymystä ei kuitenkaan välttämättä seuraa heti vastaus tai vastausta ei tule ollenkaan. (Raevaara 1997: 79). Kokonaan vastaamatta jättäminen voi olla sosiaalisesti sanktioitava teko, ellei sille löydy selitystä. (Vepsäläinen 2019: 14.)

2.2. Kysymykset ja vastaukset vierusparin jäsenenä

Suomen kielessä kysymisen tehtävään on vakiintunut tietyn muotoinen lausehahmo, interrogatiivi. Kysymykset muotoillaan usein lauseiksi, jotka alkavat interrogatiivipronominilla tai liitepartikkelilla *-ko*. Kysymiseen voidaan käyttää myös lausetta lyhyempiä ilmauksia. (VISK § 1678). Kysymys ja interrogatiivi ovat osittain päällekkäisiä käsitteitä. Interrogatiivilla tarkoitetaan rakenteestaan tunnistettavaa määrämuotoista lausetyyppiä, kysymykseksi taas nimitetään toimintoa. Kysymys on lausuma, joka tulkitaan kontekstissaan vastausta odottavaksi toiminnoksi, kysymykseksi (Hakulinen 2016: 128–130.)

Kysymyksen määrittely pelkästään muodon perusteella ei kuitenkaan vastaa keskusteluanalyttistä näkemystä, vaan kysymyksiksi voidaan tulkita kaikki sellaiset vuorot, joita muut keskusteluun osallistuvat kohtelevat kysymyksinä. Kysymyksiksi vuorovaikutustilanteessa ymmärretyt rakenteet voidaan siis tunnistaa sillä perusteella, tuotetaanko niiden

jälkeen kysymystä tyypillisesti seuraava jälkijäsen, vastaus. (Vatanen 2016: 320–321.) Vuoron toiminnan määrittelyä sen vastaanottajan tulkinnan pohjalta kutsutaan seuraavan vuoron todistusmenetelmäksi (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974: 728–729).

Kysymyksen esittämisen syinä voivat olla kysyjän tiedontarve aloittamansa toiminnan jatkamiseksi, kysyjän halu saada vastaaja kertomaan jostakin aiheesta tai tarkennuksen vaatiminen johonkin edellä sanottuun (VISK § 1678). Esittämällä kysymyksen kysyjä voi myös rajata sitä, millainen seuraava vuoro on odotuksenmukainen, sekä siirtää puheenvuoron vastaanottajalle (Raevaara 1997: 84).

Tilanteessa, jossa kysymyksen vastaanottajan vastaus viipyy tai sitä ei tule ollenkaan, on tavallista olettaa, ettei kysymystä ole kuultu tai ymmärretty. Näinpä kysymys tyypillisesti toistetaan uudelleen joko sellaisenaan tai uudelleenmuotoiltuna. Kysymyksen toistaminen osoittaa, että vastauksen puuttuminen on odotuksenvastainen tapahtuma. Vastauksen puuttumisen odotuksenvastaisuus voi tulla esille myös silloin, kun kysymyksen vastaanottaja vastaamisen sijaan esittää vastauksen paikalla selityksen siitä, miksei voi tai halua vastata. Näin hän osoittaa kaikesta huolimatta orientoitumisensa vierusparirakenteeseen. (Raevaara 1997: 79–80.)

Kun tarkastellaan keskustelunanalyttisesti kysymyksiä, vastauksia ja niiden muodostamia vieruspareja, analyysi kohdistuu siihen, millaisen merkityksen keskustelijat antavat toimintansa kautta kullekin ilmaukselle ja vuorolle. Analyysi ei siis kohdistu vain kysymyksen vaan myös sitä seuraavien vuorojen ominaisuuksiin. Esimerkiksi kysymyksen funktion määrittely sen rakenteen tai puhujan tarkoitusperien mukaan on osa analyysia, mutta yhtä olennaista on se, mitä keskustelussa tapahtuu kysymyksen jälkeen. Vastausvuorollaan kysymyksen vastaanottaja esittää tulkinnan etujäseneksi muotoillusta kysymyksestä, ja kysyjä tekee taas oman tulkintansa vastaanottajan tulkinnasta. (Raevaara 1997: 83.)

Kysymyksen ja vastauksen muodostamalla vierusparilla on keskustelussa hyvinkin erilaisia tehtäviä ja funktioita erilaisissa sekvenssiasemissa ja osana erityyppisiä toimintajaksoja. Vierusparirakenne myös edellyttää kahden eri keskustelijan osallistumista: kysymyksen esittäjä osoittaa halukkuutensa käsitellä asiaa ottamalla aiheen esille. Samalla hän siirtää puheenvuoron toiselle keskustelijalle ja varaa myös tälle tilan sanoa aiheesta jotain

ja ilmaista näin halukkuutensa tai haluttomuutensa topiikin jatkamiseen. (Raevaara 1997: 86–88.) Kysymyksen ja vastauksen muodostama vieruspari esiintyy usein myös sellaisen vuoron jäljessä, jolla joku keskustelijoista nostaa esille uuden puheenaiheen. Kysymyksellä sen esittäjä voi ilmaista kiinnostuksensa uutta aihetta kohtaan. (Raevaara 1997: 89.)

2.3. Vaihtoehtokysymykset

Suomessa vaihtoehtokysymys eli polaarinen interrogatiivilause alkaa joko verbillä, substantiivilausekkeella, adverbilausekkeella tai partikkelilla, johon liittyy partikkeli *-kO*. Vaihtoehtokysymykseen odotetaan vastaanottajalta joko myönteistä tai kielteistä vastausta. Edeltävän vuoron varaan rakentuvat kysymykset voivat rakentua myös pelkistä partikkeleista. (Hakulinen 2016: 128–129.)

Vaihtoehtokysymykset voidaan jakaa yksinkertaisiin ja disjunkttiivisiin vaihtoehtokysymyksiin. Yksinkertainen vaihtoehtokysymys sisältää proposition, jonka paikkansapitävyyttä tarjotaan harkittavaksi kysymyksen muodossa (esimerkiksi *haluatko kahvia*). Disjunkttiivinen vaihtoehtokysymys taas sisältää useamman *vai*-konjunktioilla yhdistetyn vaihtoehtoisen proposition (esimerkiksi *haluatko teetä vai kahvia*). (VISK § 1679.)

Yksinkertaisen vaihtoehtokysymyksen perustyyppi on verbikysymys, jossa liitepartikkeli *-kO* liittyy finiittiverbiin, liittomuotoisten verbien *olla*-apuverbiin tai kieltoverbiin. Jos *-kO*- partikkeli on taas liittynyt lauseen aloittavaan substantiivilausekkeeseen, adverbilausekkeeseen tai partikkeliin, puhutaan lausekekysymyksistä. (VISK § 1689.)

2.4. Vaihtoehtokysymysten vastaukset

Lyhimpiä aidoksi vastaukseksi tunnistettavia vastausvaihtoehtoja kysymyksiin kutsutaan minimivastauksiksi. Suomen kielessä on Sorjosen (2001) mukaan kolme tapaa vastata vaihtoehtokysymyksiin myöntävällä minimivastauksella. Dialogipartikkeli *joo* toimii minimivastauksena sekä verbi- että lausekekysymyksissä ja dialogipartikkeli *niin* lausekekysymyksissä. Kolmas myönteinen minimivastautyyppi on *-kO*-liitteellisen aineksen toisto ilman liitettä. Kieltävänä minimivastauksena taas toimii kieltoverbi *ei*. (Sorjonen

2001: 33–35.) Sorjosen mukaan dialogipartikkelit tyypillisesti sulkevat kysymyksen avaaman, lyhyeksi jäävän topiikin. Verbivastaus taas tuotetaan tyypillisesti vastauksena yksittäistä, spesifiäkin tietoa hakevaan kysymykseen, minkä jälkeen keskustelu aiheesta jatkuu. (Sorjonen 2001: 33–35.)

Tutkimuksissa on käsitelty minimivastausten lisäksi myös ainakin kahdenlaisia hieman minimivastausta laajempia vastauksia. Hakulinen (2001: 5–7) on tarkastellut tyyppiä, joka sisältää sekä verbin toiston että partikkelin (esimerkiksi *oletko kotona – olen joo*). Tällainen vastaus esiintyy usein välisekvenssissä, jossa verbin toisto vahvistaa tiedon ja *joo* sulkee sekvenssin. (Vepsäläinen 2019: 73). Vastauksella, jossa verbin toiston jälkeen toistetaan myös jokin kysymyksen lauseke (esim. *tuletko huomenna käymään – tulen huomenna*), vastaaja ilmaisee jonkinlaista muutosta suhtautumisessa, kuten sitä, että asia on ennalta tuttu ja kysymys epärelevantti. (Mäntylä 2001: 37–51.) Tässä tutkielmassa tämänkaltaisia vastauksia ei kuitenkaan esiinny. Aineistoni laajennetuiksi minimivastauksiksi kutsumani vastausvuorot alkavat minimivastauksen muotoisella lausumalla, joka koostuu myöntävästä tai kieltävästä partikkelista tai verbin toistosta. Vastausvuoro laajenee minimivastauksen jälkeen vielä yhdellä tai useammalla lausumalla (esimerkiksi *olenko maidonjakaja – olet. odota aamuun. nyt nukutaan.*).

Edellä esille tulleiden vastaustyyppien lisäksi kysymykseen voidaan vastata kokonaisilla lauseilla. Kokonaisten lauseiden funktio on kysymyksen vastaamisen lisäksi viitata johonkin muuhun keskustelukontekstin piirteeseen, jonka kysyjä on tuonut esille tai jonka vastaaja tulkitsee kontekstista löytyvän. (Hakulinen 2001: 14.) Lausevastaukset voivat olla muotoilultaan monenlaisia. Suomen kielessä pelkkä verbin toistokin voi sinänsä muodostaa lauseen ja toimia itsenäisenä lausumana. Vastauksella, johon pelkän verbin toiston lisäksi kuuluu myös verbiä edeltävä subjekti ja/tai verbin täydennyksiä, vastaaja voi samanaikaisesti vahvistaa kysymyksen tarjoaman tiedon ja korjata jotakin taustaoletusta tai yksityiskohtaa kysymyksessä. Vastaaja voi myös osoittaa orientoituvansa vastauksessaan johonkin kysymyksen ulkopuoliseen taustaoletukseen. (Hakulinen 2001: 7–10.) Silloin, kun lausevastauksessa on *kyllä*-partikkeli, vastaaja ilmaisee eksplisiittisesti vastauksen olevan samanlinjainen kysymyksen kanssa ja näin osoittaa orientoituvansa esimerkiksi taustalla olevaan epäilykseen (Hakulinen 2001: 10–14).

Mäntylän (2001: 89) mukaan kysymyksen lauseenjäseniä toistava vastaus joko korjaa kysymyksen oletuksia tai vahvistaa disjunkttiivisen kysymyksen toisen osan. Vastaus, joka ei hyödynnä kysymyksen keskeisiä lauseenjäseniä, pyrkii Mäntylän mukaan vaihtamaan näkökulmaa. Tällainen vastaus voi myös osoittaa, että kysymys edellyttää vastaajalta selitystä tai laajempaa vastausta.

Vaihtoehtokysymyksiin tuotetuista vastauksista lähes kaikki voidaan luokitella kahteen kategoriaan: polaarisen elementin sisältäviin vastauksiin ja sellaisiin vastauksiin, jotka eivät sisällä polaarista elementtiä. Polaarisia elementtejä ovat myöntävät tai kieltävät partikkelit, joilla hyväksytään tai hylätään vaihtoehtokysymyksen propositio. Vastaukset, joissa ei ole mukana polaarista elementtiä, voivat sisältää esimerkiksi jollain tavalla implikoitua polaarisuutta tai asettua skalaarisesti polaaristen vastausten välille. Polaarista elementtiä sisältämättömät vastaukset sijoittuvat usein kysymyksen asettamien toimintaraamien ulkopuolelle, mutta ne voivat kuitenkin toimia onnistuneesti kysymys–vastausvierusparin jälkijäsenenä niin, että kysymyksen aloittama toiminta edistyy. (Vepsäläinen, Sundqvist, Sorjonen & Hakulinen 2023.) Näin tapahtuu esimerkissä (3), jossa isä esittää vaihtoehtokysymyksen ostaessaan pyörää lapselleen Yotsuballe.

Esimerkki (3) *Yotsuba&! 6 s. 41*

01 Isä: Apupyörät täytyy olla. Pitäisiköhän jättää
02 kasvunvaraa?
03 Kauppias: Ensikertalainen... ..tarvitsee juuri oikean kokoisen.

Pyöräkauppias vastaa kysymykseen käyttämättä polaarista elementtiä. Hän ei myöskään toista aineksia isän kysymysvuorosta. Vastaus implikoi kuitenkin, että pyöräkauppias hylkää isän kysymyksen proposition *pitää jättää kasvunvaraa*. Tämäntyyppisiä vastauksia kutsun analyysissäni kysymyksen rakenteeseen mukautumattomiksi vastauksiksi.

Kysymysvuorot voivat sisältää myös useamman kuin yhden interrogatiivisen elementin. Useasta kysymyksestä koostuvan kysymysvuoron aloittava kysymys esittelee usein uuden topiikin, jota muut kysymysvuoron kysymykset tarkentavat (Korpela 2007: 84). Useasta kysymyksestä koostuvien kysymysvuorojen onkin tutkimuksessa todettu toimivan keskustelussa useammin uutta topiikkia avaavassa kuin topiikkia jatkavassa roolissa (Linnell ym. 2003: 541). Tässä tutkimuksessa käytän useammasta kuin yhdestä kysymyksestä koostuvasta kysymysvuorosta nimitystä kysymysrypäs.

3. TUTKIMUSAINEISTO

Esittelen tässä luvussa tarkemmin tutkimusaineistoni, sen sisältämät vaihtoehtokysymykset sekä periaatteet, joiden mukaan olen litteroinut aineistoesimerkkini. Luvun loppuun sijoittamani litteroitu sarjakuvanäyte havainnollistaa mangan lukutapaa.

3.1. Tutkimusaineistona *Yotsuba&!*

Yotsuba&! (japaniksi よつぱと!) on mangasarjakuva, jota käsikirjoittaa ja piirtää Kiyohiko Azuma. *Yotsuba&!* on tyyliltään ja tapahtumiltaan realistinen, niin kutsuttua *slice-of-life* -mangagenreä (Rivera Rusca 2016: 60–61) edustava sarjakuva. *Yotsuban* päähenkilö on japanilaisessa pikkukaupungissa isänsä kanssa asuva 5-vuotias Yotsuba Koiwai -niminen tyttö. *Yotsuba&!* kuvaa nimihenkilönsä arkea ja jokapäiväisiä tapahtumia. Arkisistakin asioista voi syntyä seikkailu, kun niitä katsoo arvaamattomasta näkökulmasta. *Yotsuban* omalaatuinen tapa nähdä maailma ja hänen esittämänsä haastavat kysymykset aiheuttavat muille sarjakuvan henkilöille outoja ja välillä kiusallisiakin tilanteita.

Yotsuba&!-sarjakuvaa on julkaistu *Dengeki Daioh* -mangalehdessä 112 luvun verran vuodesta 2003 alkaen. Sarjakuva on koottu *tankōbon*- eli taskukirjamuotoon, ja tähän mennessä taskukirjoja on ilmestynyt 15. Tutkielmani aineistona käytän Juha Myllärin suomentamia *Yotsuba&!*-taskukirjojen numeroita 5 ja 6, jotka kattavat sarjakuvan luvut 28–41. Vaikka sarjakuvan piirtäjä on koko sen kahdenkymmenen vuoden julkaisuhistorian aikana pysynyt samana, sarjakuvan piirrostyle, kerronta ja sarjakuvan dialogin tukena käytetyt visuaaliset elementit ovat hiljalleen muuttuneet. Olenkin valinnut aineistoni niin, että se edustaa sarjakuvan tyylillisesti yhtenäistä jaksoa vuosilta 2005–2006. Käytin samaa aineistoa myös kandidaatintutkielmassani (Nissinen 2023).

Tähän tutkielmaan valitsemisiani aineistoesimerkeissä esiintyvät *Yotsuban* ja tämän isän lisäksi naapurin tytöt Ena, Fuuka ja Asagi, Enan koulukaveri Miura, Asagin ystävä Torako, isän ystävät Jambo ja Yanda sekä nimeämätön videovuokraamon työntekijä. Henkilöhahmoista Ena ja Miura ovat noin 10-vuotiaita alakoululaisia, Fuuka 16-vuotias lukiolainen ja loput aikuisia. Aineistoesimerkkien tapahtumapaikkana on pääasiassa

Yotsuban kotikatu, mutta esimerkeissä ollaan myös pyöräilemässä kauempana kaupungilla, viettämässä kesäpäivää meren rannalla ja tähtiä tarkkailemassa vuorilla.

3.2. Vaihtoehtokysymykset aineistossa

Aineistoni sisältää yhteensä 92 yksinkertaista vaihtoehtokysymystä, joista verbikysymykseksi luokiteltavia on 79 ja lausekekysymyksiä 13. Disjunkttiivisia vaihtoehtokysymyksiä aineistossa esiintyi vain yksi.

Aineistoni verbikysymyksissä esiintyvät verbit on listattu taulukossa 1. *Olla*-verbistä muodostettuja kysymyksiä on aineistosta noin puolet. Loput verbikysymykset jakaantuvat 22 muun verbin kesken niin, että tietystä verbistä muodostettuja kysymyksiä on korkeintaan viisi. Verbeistä enemmän kuin yhden kerran aineistossa esiintyvät *haluta, käydä, lentää, osata, saada, tarvita, tulla* ja *voida*.

Verbikysymysten aikamuoto on pääasiassa preesens (68 esiintymää). Imperfektissä verbikysymyksen verbi on kahdeksan kertaa ja perfektissä kolmessa tapauksessa.

Koska verbikysymyksen verbi on finiittisessä muodossa, voidaan verbikysymyksistä analysoida myös persoonamuotoja. Verbit ovat lähes poikkeuksetta yksikkömuotoisia, eniten yksikön kolmannessa persoonassa (36 kertaa). Yksikön toisessa persoonassa verbi esiintyy aineistossa 26 kertaa ja yksikön ensimmäisessä persoonassa 11 kertaa. Lopuista verbimuodoista monikon kolmannen persoonan muotoja oli kaksi. Aineistossa on myös kolme passiivimuotoista verbiä ja yksi nesessiivirakenne.

TAULUKKO 1. Aineiston verbikysymyksissä esiintyvät verbit.

haluta	4	pettyä	1
joutua	1	pistaa	1
kantaa	1	pitää	1
kuulla	1	saada	2
käydä	5	selvitä	1
lainata	1	syödä	1
lentää	3	tarvita	2
mennä	1	tehdä	1
nähdä	1	tietää	1
olla	40	tulla	3
onnistua	1	voida	3
osata	2		

Aineistoni lausekekysymyksissä *-kO*-liitepartikkeli liittyy substantiiveihin *asia, iso, meduusa, muovi, säde* ja *sädetin*, adverbeihin *jo* (kahdesti), *taas* ja *ylihuomenna*, adjektiiveihin *iso* (kahdesti) ja *kova* sekä pronominiin *tämä*. Valtaosa aineistoni lausekekysymyksistä ei esiinny kokonaisina kysymyslauseina, vaan hakukysymystä tarkentavana vastausehdokkaana, jossa *-kO* -liitepartikkeli on liittynään substantiivilausekkeeseen.

3.3. Litterointiperiaatteet

Luku 4 sisältää sarjakuvanäytteiden lisäksi keskustelunanalyttiset litteraatit kaikista analysoimistani esimerkeistä. Litteraatti helpottaa mangan dialogin ja tapahtumien seuraamista, joten tämän tutkielman lukijan ei välttämättä tarvitse olla tottunut mangasarjaku-
van lukutapaan ja -suuntaan. Lisäksi olen sisällyttänyt tähän lukuun yhden aineistoesimerkin litteraatteineen pelkästään mangan lukutapaa havainnollistamaan. Esimerkissä (4) olen merkinnyt sarjakuvaotteeseen sen ruutujen lukujärjestyksen. Mangaa luetaan oikealta vasemmalle ja ylhäältä alas. Suurin osa aineistoesimerkeistä on aseteltu tilan säästämiseksi kahdelle tai kolmelle palstalle, joista oikeanpuoleisimman ruudut luetaan aina järjestyksessä ensimmäisinä.

Esimerkki (4) *Yotsuba&! 6 s. 7*

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

- 01 Yotsuba: Mitä puuhaat, Miura?
 02 Ena: Teen läksyjä.
 03 Yotsuba: Onko kivaa?
 04 Miura: No ei ole.
 05 Yotsuba: ((Yotsuba katsoo Miuraa silmät suurina))
 06 Yotsuba: Täytyy olla!
 07 Miura: Näyttääkö tämä siltä?
 08 ((Yotsuba seuraa hiljaa Miuran toimintaa))
 09 Yotsuba: Joo! Näyttää!
 10 Miura: Teen sitten niin... ...ettei näytä vahingossakaan
 11 hauskalta!

Olen soveltanut esimerkkien tarkastelua varten keskusteluanalyyttistä litterointia siten, että jokaisen erillisen puhekuplan sisältämä lausuma tai puhekuplan ulkopuolelle jätetty lausuma on omalla rivillään. Saman puhujan ajallisesti peräkkäisiksi merkityt mutta eri puhekuplissa sijaitsevat lausumat on kuitenkin sijoitettu keskenään samalle riville. Vastaavasti sarjakuvan eri ruuduissa sijaitsevat lausumat ovat eri riveillä, vaikka ne olisivatkin saman puhujan tuottamia ja ajallisesti peräkkäin.

Myös vuoron rajana toimii aineistossani käytännön syistä sarjakuvan ruuturaja. Saman puhujan tuottamat ajallisesti peräkkäisetkin lausumat, jotka sijoittuvat peräkkäisiin ruutuihin, kuuluvat aineistossani eri vuoroihin. Tässä aineistossa käsitelen siis vuorona sellaista lausumaa, jota edeltää ja seuraa toisen puhujan lausuma tai sarjakuvan ruuturaja. Vuoro voi muodostua yhdestä tai useammasta saman puhujan ajallisesti peräkkäisestä lausumasta.

Jokaista sarjakuvan ruutua edustaa vähintään yksi litteraatin rivi. Sarjakuvan puhekuplien tai varsinkaan ruutujen välillä kuluva aikaa ei voi määritellä tarkasti, joten laatimani litteraatit eivät sisällä erillisiä merkintöjä tauoista. Sarjakuvan puhetta kuvaavissa teksteissä hiljaisia hetkiä vuorojen välissä tai niiden aikana voidaan merkitä kolmella pisteellä (ks. Koivisto 2013). Olen lisäksi merkinnyt litteraattiin kaksinkertaisiin sulkeisiin, mitä puhetta sisältämättömissä ruuduissa tapahtuu. Tällaisten ”hiljaisten” ruutujen tapahtumien lisäksi kuvaan kaksinkertaisten sulkeiden sisällä sarjakuvahahmojen kehollista toimintaa. Sarjakuvan teksti on kapiteeleilla, mutta litteraatin luettavuuden kannalta olen päättänyt litteroida aineiston pienaakkosin, lauseen alussa isoa kirjainta käyttäen. Keskusteluanalyttisen litteraatin prosodiaan liittyviä merkintätapoja en käytä. Välimerkit litteraateissani ovat sarjakuvan tekstin mukaisia. Linaan analyysitekstissä litteraattien vuoroja niin, etten pääsääntöisesti käytä niissä isoja alkukirjaimia tai välimerkkejä.

4. ANALYYSI

Tämä analyysiluku sisältää aineistoesimerkkejä ja niistä tekemääni analyysiä kolmeen alalukuun jaettuna. Luvussa 4.1. käsittelen vaihtoehtokysymyksiin tuotettuja minimivastauksia. Alaluvun 4.1.1. **lyhyillä minimivastauksilla** tarkoitan vastausvuoroja, jotka koostuvat pelkistä dialogipartikkeleista tai verbin toistosta. Luvun 4.1.2. esimerkit käsittelevät minimivastauksella alkavia vastausvuoroja, joita puhuja vielä jatkaa. Kutsun tällaisia vuoroja **laajennetuiksi minimivastauksiksi**.

Vastaus ei välttämättä mukaudu kysymyksen muotoiluun, vaikka kysymyksen pyytämä tieto tulisikin vastauksessa ilmi. Käsittelenkin luvussa 4.2. sellaisia lausevastauksia, jotka eivät sisällä polaarisia elementtejä, kysymyksen *-kO*-liitteellisen aineksen toistoa eivätkä muitakaan kysymyksen aineksia. Kutsun tällaisia vastauksia **kysymyksen rakenteeseen mukautumattomiksi vastauksiksi**.

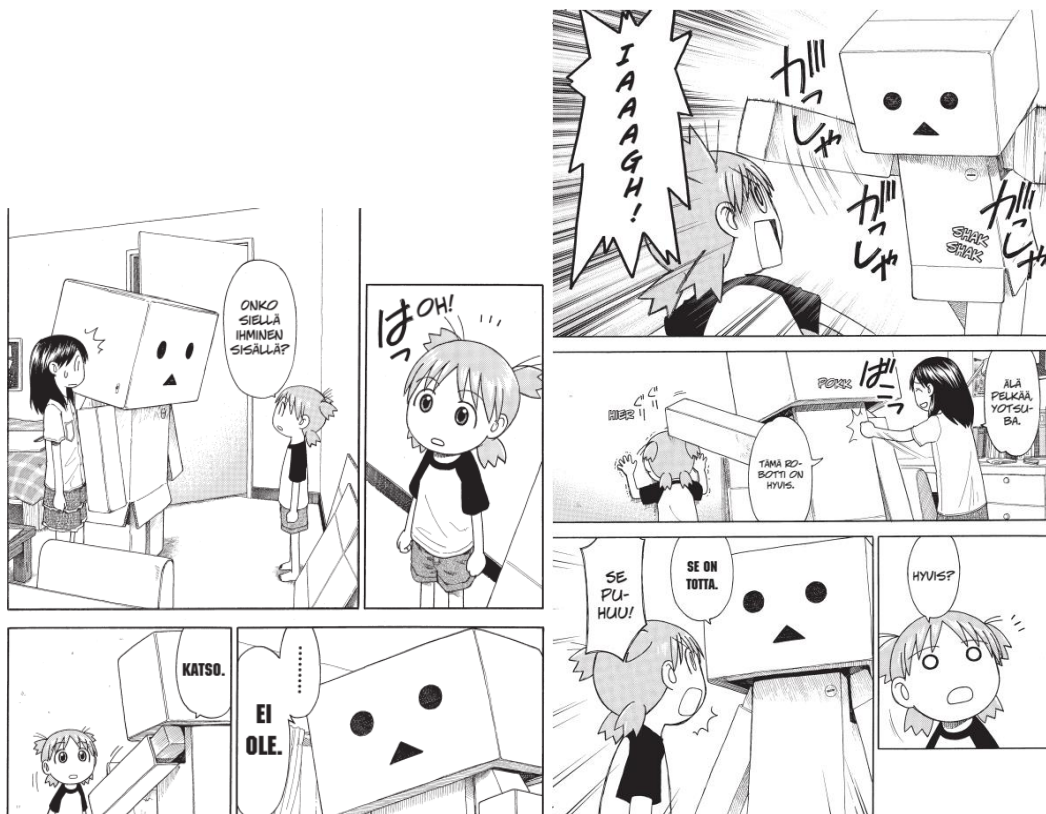
Aineistossa esiintyy Yotsuban esittämiä vaihtoehtokysymyksiä paitsi yhdestä vaihtoehtokysymyksestä muodostuvina kysymysvuoroina myös osana useita interrogatiiveja sisältäviä kysymysvuoroja. Clayman ja Heritage (2000) kutsuvat tällaisia moniosaisia kysymysvuoroja **kysymysryppäiksi** (*question cascade*, suomennus Korpela 2007). Aineistoni kysymysryppäät ovat enimmäkseen rakenteellisesti muotoa hakukysymys + vaihtoehtokysymys. Tämänkaltaisia kysymysryppäitä sisältävät esimerkit olen koonnut lukuun 4.3.

4.1. Minimivastaukset

Vaihtoehtokysymyksen sisältämän proposition paikkansapitävyyteen on mahdollista ottaa kantaa lyhimmillään yhdestä sanasta koostuvalla vastausvuorolla. Käsittelen luvussa 4.1.1. sellaisia aineistoesimerkkejä, joissa verbikysymykseen vastataan pelkästään verbin toistolla, kieltoverbin ja pääverbin liittomuodolla tai partikkelivastauksella. Vastaukset ovat kuitenkin useimmiten minimivastausta monimuotoisempia. Luvussa 4.1.2. esittelen tapauksia, joissa vaihtoehtokysymykseen tuotettu vastausvuoro laajenee myönteisestä tai kielteisestä minimivastauksesta koostuvan prosodisen kokonaisuuden jälkeen kysymyksen verbin täydennyksellä tai yhdellä tai useammalla kokonaisella lauseella.

4.1.1. Lyhyet minimivastaukset

Seuraavat kaksi esimerkkiä kuvaavat tilanteita, joissa vaihtoehtokysymykseen tuotetun preferoimattomaksi muotoillun lyhyen minimivastauksen jälkeen alkaa uusi toimintajakso, jonka aikana minimivastausta selitetään. Esimerkissä (5) Yotsuba on mennyt kyläilemään naapuriin ja säikähtänyt Enan huoneessa tapaamaansa robotiksi pukeutunutta Miuraa. Miura elehtii uhkaavasti ja lopulta liikkuu vauhdilla Yotsubaa kohti säikäyttäen tämän.

Esimerkki (5) *Yotsuba&!* 5 s. 11–12

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

01	Yotsuba:	Iaaagh!
02	Ena:	Älä pelkää, Yotsuba. Tämä robotti on hyvis.
03	Yotsuba:	Hyvis?
04	Miura:	Se on totta.
05	Yotsuba:	Se puhuu!
06	Yotsuba:	Oh!
07	Yotsuba:	Onko siellä ihminen sisällä?
08	Miura:	Ei ole.
09	Miura:	Katso.

Esimerkin aluksi Yotsuba huutaa kauhistuneena, kun Miura juoksee häntä kohti käsiään heiluttaen. Yotsuba vetäytyy seinän viereen kasvot seinään päin. Miura seuraa häntä ja

hieroo hänen päätään robottikädellään. Ena rauhoittelee Yotsubaa kertomalla, että robotti *on hyvis* (r. 2) ja kopauttaa samalla Miuraa selkään. Kopautus lienee merkinä Miuralle lopettaa Yotsuban pelottelu. Yotsuba kääntää päätään Enan ja Miuran suuntaan ja toistaa kysyvästi Enan vuorosta sen loppuosan *hyvis* (r. 3). Odotuksenvastaista tietoa sisältävän ongelmavuoron jälkeinen korjausaloite on aidossa keskustelussa myös tyypillisesti prosodisesti hämmästeleväksi muotoiltu. (Kuruhila 2017: 230.) Sarjakuvan tapauksessa kysymyksiä osoitetaan ilmeillä ja vuoron päättävällä kysymysmerkillä. Yotsuban vuoro voidaan tulkita korjausaloitteeksi, jossa Yotsuba hämmästelee Enan edellä kertomaa (korjausaloitteista esim. Sorjonen 1997). Pelottava, Yotsuban jo säikäyttämään ehtinyt robotti onkin hyvis, mikä on Yotsuban näkökulmasta yllättävää. Toistamalla odotuksenvastaisen tiedon Yotsuba tarjoaa Enalle mahdollisuuden vahvistaa antamansa tieto robotin statuksesta tai selittää aiempaa vuoroaan.

Yotsuban korjausaloitteeseen reagoi Ena sijaan Miura robotin roolistaan käsin ääntään muuttamalla. Äänen poikkeamista tavanomaisesta puheäänestä kuvataan poikkeavalla fontilla. Yotsuba reagoi toteamalla robottiin viitaten *se puhuu* (r. 5). Tämän jälkeen hän säpsähtää ja päästää *oh*-äännähdyksen, joka viittaa hänen huomanneen yhtäkkiä jotain. Myös Yotsuban pään päälle piirretyt kolme viivaa viittaavat jonkin asian havaitsemiseen tai huomaamiseen.² Yotsuba sanallistaa huomaamansa asian vaihtoehtokysymyksellä *onko siellä ihminen sisällä* rivillä 7. Yotsuba on reaktioistaan päätellen uskonut tähän asti robotin olevan oikea, mutta Miuran avattua suunsa hän haluaa varmistaa, onko robotin sisällä kuitenkin ihminen. Enan kasvoilla nähtävä hikikarpalo kuvaa Yotsuban kysymyksen olevan yllättävä (ks. Nissinen 2023). Miuran vastausvuoroa edeltävä, pistejonolla merkitty hiljaisuus (ks. Koivisto 2013) pohjustaa preferoimattoman minimivastauksen *ei ole*. Preferoimattoman vuoron tuottamisen viivyttäminen on tyypillinen tapa reagoida ongelmalliseen tilanteeseen (Tainio 1997: 96).

Ennen Miuran vastausta olisi ollut vielä mahdollista paljastaa totuus robotista Yotsuballe, mutta tyttöjen valinta on pitää kiinni alkuperäisestä tarinasta. Miuran Yotsuballe kohdistettu kehottava vuoro *kats*o rivillä 9 aloittaa jo uuden toimintajakson, jonka aikana hän perustelee Yotsuballe väitettään siitä, ettei robotin sisällä ole ihmistä. Tilanne jatkuu katkelman ulkopuolella vielä sillä, että Miura osoittaa Yotsuballe robottiasun kyljessä olevaa

² Kolme viivaa on mangan kuvakielessä jo vakiintuneen merkityksen saanut visuaalinen elementti.

vipua. Yotsuban kytkettyä vivusta valot robotin silmiin hän ilmaisee uskovansa Miuran ja Enan vakuuttelut robotin aitoudesta. Jatkokatkelma voidaan nähdä preferoimatonta vuoroa seuraavana selittelynä.

Esimerkissä (6) Yotsuba on edellisen esimerkin tapaan kyläilemässä Enan luona, missä Ena ja Miura tekevät yhdessä läksyjä. Kuultuaan läksyjen olevan lasten työtä Yotsubakin ilmaisee halunsa tehdä niitä. Ena ehdottaa, että läksyjen sijaan Yotsuba voisi kierrättää jotain. Yotsuba kertoo, että sana kierrätys on hänelle tuttu.

Esimerkki (6) *Yotsuba&!* 6 s. 12

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

01 Yotsuba:	Olen kuullut kierrätyksestä! Mitä se tarkoittaa?!
02 Miura:	Siinä... äh... otetaan jotakin tarpeetonta...
03	...ja tehdään siitä... ...jotakin tarpeellista!
04 Yotsuba:	Oliko tuo arvoitus?!
05 Miura:	Ei ollut.
06 Ena:	Katso.

Yotsuba ilmaisee rivillä 1 tunnistavansa Enan käyttämän *kierrätys*-sanan, mutta kysyy myös samalla, mitä se tarkoittaa. Kysymys osoittautuu haastavaksi, mutta siihen täysin vastaamatta jättäminen olisi preferoimatonta, joten Miura vastaa Yotsuban kysymykseen. Vastausvuorossaan Miura kertoo kierrätyksestä pitkällä ja katkonaisella selityksellä riiveillä 2–3. Vastauksen tuottaminen on hankalaa, mikä näkyy vuoron katkonaisuutena ja epäröintiänteenä *äh* (ks. Tainio 1997: 96–97).

Sekä Miuralla että myöhemmin Yotsuballa on hikikarpalot kasvoillaan, mikä kuvastaa tilanteessa olevan jotain odotuksenvastaista sekä selittäjän että kuulijan näkökulmasta (ks. Nissinen 2023). Yotsuban hikikarpalo näyttäytyy merkinä siitä, että vaikka hän saakin vastauksen kysymykseensä, on vastaus liian vaikea. Hän joutuukin kysymään, onko Miuran vastaus tarkoituksella haastavaksi muotoiltu *arvoitus*. Yotsuban vaihtoehtokysymykseen *oliko tuo arvoitus* (r. 4) Miura vastaa minimivastauksella *ei ollut* (r. 5). Vastaus sisältää Yotsuban verbikysymyksen verbin kieltomuodossa. Miuran vastausvuoroa vastaavaan puhekuplaan on myös piirretty hikikarpalo, mikä kuvaa syntyneitä kiusallista tilannetta. Vaikka Miura tuottikin vastauksen Yotsuban kysymykseen, hän ei tullut ymmärretyksi. Vastausvuoro oli vieläpä sen muotoinen, että Yotsuban oli mahdollista tulkita se arvoitukseksi. Miuran vastaus *ei ollut* onkin Yotsuban näkökulmasta preferoimaton, koska Miura kiistää arvoitukselta kuulostaneen vuoron olevan arvoitus.

Ena aloittaa uuden toimintajakson kehottamalla Yotsubaa katsomaan pitelemäänsä lelua. Hän kertoo esimerkkikatkelman jälkeen, miten lelu on tehty vanhoista vaatteista, ja näin tarjoaa vastauksen Yotsuban kysymykseen kierrätyksestä. Samalla selviää, ettei Miuran pitkä, selittelevä vuoro ollut arvoitus, vaan pelkästään hankalasti ymmärrettäväksi muotoiltu vastaus Yotsuban kysymykseen.

Esimerkissä (7) nähdään lyhyt minimivastaus tilanteessa, jossa pidempää vastausta on ulkoisten olosuhteitten takia haastavaa tuottaa. Miuralla tulee esimerkissä (5) esitellyssä robottipuvussa kuuma, ja Enan pyynnöstä hän lähtee riisumaan sitä kotiinsa. Ena perustelee pyyntöään sillä, että hän haluaa Yotsuban voivan uskoa Dambo-robotin olemassaoloon jatkossakin. Ena kertoo Yotsuballe robotin poistumisen syyksi sen, että sen kotiintuloaika on täyttynyt. Yotsuban vannotettua robottia tulemaan taas leikkimään kanssaan Miura aloittaa kotimatkan ja siirtyy Enan huoneesta käytävään.

Esimerkki (7) *Yotsuba&!* 5 s. 28

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

- 01 Miura: Nähdään. Ei tarvitse saattaa.
 02 Yotsuba: Moi moi!
 03 **Yotsuba:** **Selviätkö?**
 04 **Miura:** **Sel... vi... än...**
 05 Miura: Näkemiin sitten.
 06 Yotsuba: Tule pian uudestaan!

Esimerkin (7) ensimmäisessä ruudussa Miura on siirtynyt Enan huoneen ulkopuolelle, ja Yotsuba vilkuttaa hänelle hyvästiksi. Miuran kotimatka jatkuu siirtymällä yläkerrasta jyrkkiä portaita alakertaan, ulko-ovea kohti. Yotsuba seuraa portaiden yläpäästä, kun Miura tasapainottelee robottiasussaan portaita alas. Sivulla olevat kädet ja *horj horj* -ääniefekteillä kuvattu jäykän pahviasun tuottama epätasapaino motivoivat Yotsubaa esittämään *selviätkö* -kysymyksen rivillä 3. Miura toistaa rivin 4 minimivastauksessaan (*sel...vi...än...*) Yotsuban verbikysymyksen verbin. Vastaus on katkonainen, tavujen väliset tauot on merkitty kolmella pisteellä. Kolmella pisteellä voidaan fiktiivisessä dialogissa kuvata puheen tuottamisen vaikeuksia (Koivisto 2013). Vastauksen lyhyys ja katkonaisuus täydentävät sarjakuvaruudun visuaalista informaatiota portaiden alas laskeutumisen hankaluudesta. Esimerkin viimeinen ruutu esittää Miuran ulko-ovella, jonne Yotsuba ja Ena ovat seuranneet häntä.

Esimerkissä (8) Yotsuba on harjoittelemassa pyörällä ajamista hiekkakentällä yhdessä isän kanssa. Yotsuba on jälleen valmis lähtemään liikkeelle kaaduttuaan hetki sitten.

Esimerkki (8) Yotsuba&! 6 s. 59

- 01 Yotsuba: Moi, täti! Moi, koira!
 02 Yotsuba: Ja taas radalle!
 03 Isä: Eiköhän lähdetä jo.
 04 Yotsuba: Minkä takia?! Haluan ajaa vielä!
 05 Isä: Johan ehdit ajaa. Minun on palattava töihin.
 06 **Yotsuba: Onko työ sinulle polkupyörää tärkeämpi?!**
 07 **Isä: Totta kai.**
 08 Yotsuba: Ai jaa...?

Yotsuba hyvästelee rivillä 1 samaan aikaan kentälle sattuneet tädin ja koiran. Rivillä 2 hän ilmaisee halukkuutensa jatkaa pyöräilyä. Hän tarttuu molemmilla käsillään pyörän sarviin ja huudahtaa *taas radalle*. Isä esittää vastaehdotuksen rivillä 3. Isän vuoron alkui- nen *eiköhän* toimii yhteisen toiminnan ehdotuksena (VISK § 932), jolla hän siis ehdottaa Yotsuballe lähtemistä kotiin. Yotsuba kääntyy isän suuntaan, kyseenalaistaa isän ehdo- tuksen ja perustelee kyseenalaistamistaan kertomalla, että haluaa *ajaa vielä*. Isä taas pe- rustelee omaa ehdotustaan toteamalla, että Yotsuba on jo ehtinyt ajaa pyörällä ja että hä- nen täytyy palata töihin (r. 5). Yotsuban vaihtoehtokysymys *onko työ sinulle polkupyörää tärkeämpi* asettaa kyseenalaiseksi isän valinnan tehdä töitä Yotsuban pyöräilyn seura- misen sijaan. Isän minimivastauksen sanaliitto *totta kai* ilmaisee, että hän on vakuuttunut valintansa oikeellisuudesta (VISK § 1608). Stiversin (2011) mukaan *totta kai* -tyyppisillä vastauksilla haastetaan kysyjän tulkinta siitä, että hänen esittämänsä vaihtoehtokysymyk- seen olisi useampi vastausvaihtoehto. Isän vastaus osoittaa siis sen, että hän pitää itsestään selvänä työnteon arvottamista pyöräilyn seuraamisen edelle. Isän toimintaa kyseenalais- tanut Yotsuba tyytyy vastaukseen ja toteaa tämän uuden tiedon vastaanottamiseen

käytetyllä *ai jaa* -sanaliitolla (ks. Koivisto 2015). Esimerkkikatkelman viimeisen vuoron aikana Yotsuba ja isä ovat jo liikkeellä kotiin päin, Yotsuba pyöränsä selässä.

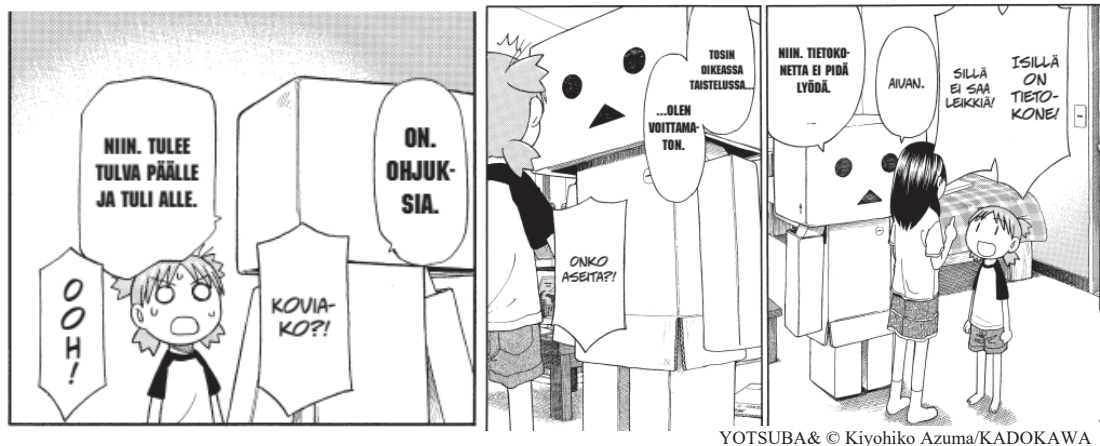
Tässä alaluvussa olen käsitellyt vaihtoehtokysymyksiin tuotettuja lyhyitä minimivastauksia. Esimerkeissä (5) ja (6) lyhyen minimivastauksen tuottamiseen liittyy preferoimattomuutta, ja lyhyttä minimivastausta selitetään sitä seuraavassa uudessa toimintajaksossa. Esimerkissä (7) lyhyt minimivastaus tuotetaan topiikin sulkevaksi vastaukseksi yksittäiseen kysymykseen tilanteessa, jossa ulkoiset olosuhteet vaikeuttavat puheen tuottamista. Esimerkissä (8) aikuisen vastaus sulkee pidemmän topiikin. Minimivastauksella aikuinen ilmaisee, että aiheesta käyty keskustelu on päättymässä. Seuraavaksi siirryn käsittelemään laajennettuja minimivastauksia.

4.1.2. Laajennetut minimivastaukset

Lyhyet minimivastaukset vaihtoehtokysymyksiin voivat täydentyä niitä selittäville vuoroilla uuden toimintajakson aikana, kuten olen luvussa 4.1.1. osoittanut. Laajennetuilla minimivastauksilla taas voidaan ilmaista vaihtoehtokysymyksen proposition hyväksyminen tai hylkääminen ja vielä täydentää vastausta samassa vastausvuorossa.

Seuraava esimerkki sisältää kaksi rakenteellisesti samankaltaista vastausvuoroa Yotsuban peräkkäisiin kysymyksiin. Molemmissa laajennetuissa minimivastauksissa ensin hyväksytään niitä edeltävän kysymyksen propositio minimivastauksella, jonka jälkeen minimivastauksen laajennuksessa tarjotaan kysyjälle vielä lisätietoa kysymyksen aihepiiristä.

Esimerkissä (9) Yotsuba on testannut robotin kestävyyttä lyömällä sitä, koska hänen mielestään robotti kestää mitä vain. Miura kieltää Yotsubaa lyömästä, ja toteaa kesken jäävässä lauseessa puvun menevän muuten rikki. Ena puuttuu Yotsuban toimintaan, ja sanoo, ettei tietokonetta saa lyödä. Yotsuba lopettaa lyömisen ja kertoo, että Yotsuban hänen isänsäkin omistaa tietokoneen.

Esimerkki (9) *Yotsuba&!* 5 s. 16–17

- 01 Yotsuba: Isillä on tietokone! Sillä ei saa leikkiä!
 02 Ena: Aivan.
 03 Miura: Niin. Tietokonetta ei pidä lyödä.
 04 Miura: Tosin oikeassa taistelussa... ..olen voittamaton.
 05 **Yotsuba:** **Onko aseita?!**
 06 **Miura:** **On. Ohjuksia.**
 07 **Yotsuba:** **Koviako?!**
 08 **Miura:** **Niin. Tulee tulva päälle ja tuli alle.**
 09 Yotsuba: Ooh!

Esimerkki (9) alkaa siis tilanteesta, jossa Yotsuba on juuri lopettanut robotin lyömisen kuultuaan Enan puhuvan tietokoneesta. Hän kertoo rivillä 1 Enalle, että hänen isällään *on tietokone* ja että *sillä ei saa leikkiä*. Yotsuban kertomasta voidaan päätellä, että hänellä on kokemusta tietokoneiden käsittelystä jo aiemmin. Enan lyhyen partikkelivastauksen *aivan* jälkeen Miurakin vuorostaan toteaa, ettei tietokonetta pidä lyödä (r. 3). Seuraavan vuoronsa rivillä 4 Miura aloittaa konsessiivisella partikkelilla *tosin* ja kertoo jatkoksi robotin olevan voittamaton oikeassa taistelussa. Näin hän kumoaa aiemmin kesken jättämänsä lauseen rikki menemisestä ja robotin tietokoneeseen vertautuneesta rikkoutumisherkkyydestä.

Yotsuba tarttuu Miuran käyttämään sanaan *taistelu* ja tiedustelee *onko aseita* (r. 5). Hänen päänsä päälle piirretty aaltoviiva on merkinä jonkin asian äkillisestä hoksaamisesta tai mieleen tulemisesta.³ Miuran vastausvuoro (*on. ohjuksia.*) rivillä 6 koostuu verbikysymyksen minimivastauksesta *on* ja sen laajennuksesta *ohjuksia*. Yotsuban jatkokysymyksen ohjusten laadusta (*koviako*) Miura tuottaa minimivastauksen myöntävällä partikkelilla *niin* (r. 7). Miura laajentaa vastausvuoroa kuvailemalla ohjusten ampumisen

³ Aaltoviiva vastaa käyttötarkoitukseltaan ja merkitykseltään mangan kuvakielessä esimerkissä (5) esiintyvää kolmea viivaa.

vaikutusta (*tulee tulva päälle ja tuli alle*). Teoksen suomentaja huomauttaa, että Miuran vastaus sisältää japanilaisen arvoituksen, johon vastaus on kuuma kylpy. Yotsuba ei huomaa mitään erikoista Miuran vastauksessa, vaan ottaa kantaa ohjusten laatuun vain affektiivisellä interjektioilla eli huudahduspartikkelilla *ooh*.

Esimerkeissä (5) ja (6) preferoimatonta minimivastausta selitettiin vasta kysymyksen jälkeen alkavan uuden toimintajakson aikana. Vaihtoehtokysymyksen preferoimatonta vastausta voidaan kuitenkin selittää jo saman vuoron aikana minimivastauksen laajennuksessa, kuten seuraava esimerkki osoittaa.

Esimerkissä (10) Yotsuba ja isä sekä naapurin tytöt Ena ja Fuuka ovat lähteneet meren rantaan uimaan. Yotsuba tarkastelee Fuukan rannalta löytämää meduusaa, ja isä ja Ena ovat saapuneet paikalle seuraamaan tilannetta. Meduusan Yotsuban mielestä outo ulkomuoto herättää hänessä paljon kysymyksiä.

Esimerkki (10) *Yotsuba&!* 5 s. 196

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

01 Yotsuba:	Mistä se on tehty?
02 Fuuka:	Hmm...
03 Isä:	Vedestä kai...
04 Yotsuba:	Eikö muovista?
05 Fuuka:	Ei. Meduusa on elävä olento.
06 Yotsuba:	Ai jaa...

Katkelma alkaa Yotsuban nostaessa katsettaan meduusasta isän ja Fuukan suuntaan. Hän esittää hakukysymyksen, mistä *se* eli meduusa *on tehty* (r. 1). Fuuka ei katso Yotsuban suuntaan ja reagoi kysymykseen ainoastaan harkintaa tai pohdintaa osoittavalla *hmm*-interjektioilla. Isä puolestaan kohdistaa katseensa Yotsubaan tuottaessaan vastauksen tämän kysymykseen. Vastaus *vedestä kai* (r. 3) sisältää modaalisen *kai*-partikkelin, mikä jättää

vastaukseen mukaan epätodennäköisyyttä (VISK § 1603). Yotsuba ei siis saa tiedonhakukysymykseensä varmaa vastausta kummaltakaan aikuiselta.

Yotsuba on jo ennen esimerkkikatkelmaa havainnut meduusaa tarkastellessaan sen olevan läpinäkyvä ja koostumukseltaan muovimainen. Yotsuban seuraava vaihtoehtokysymys *eikö muovista* rivillä 4 implikoikin, että meduusan olisi odotuksenmukaista olla muovista. Fuukan vastaus rivillä 5 koostuu kielteisestä minimivastauksesta *ei* ja sen lausemuotoisesta laajennuksesta *meduusa on elävä olento*. Fuuka vastaa Yotsuban kysymykseen laveammin kuin pelkällä minimivastauksella, mikä indikoi sitä, että Yotsuban myönteisesti suuntautuvaan *eikö*-kysymykseen on preferoimatonta vastata muuten kuin vahvistamalla Yotsuban käsitys meduusan muovisuudesta. Myönteisesti suuntautuvan *eikö*-kysymyksen käyttö edellyttää kuulijalta vastaavan myönteisen proposition vahvistamista (VISK § 1695). Fuuka käyttääkin minimivastauksen laajennusta perustellakseen vuoron aloittavaa preferoimatonta minimivastaustaan. Yotsuba reagoi Fuukan vastaukseen uutta tietoa ilmaisevalla *ai jaa* -partikkeliketjulla (r. 6) (ks. Koivisto 2017) ja nostaa samalla meduusaa kuin kokeillakseen, miltä se tuntuukaan.

Minimivastauksen laajennuksessa voi esiintyä sanallisen vastauksen lisäksi myös kehollisuutta, kuten esimerkissä (11). Siinä Yotsuban ja robotin kohtaaminen on edennyt esimerkissä (9) nähdystä asekeskustelusta robotin energianlähteen pohtimiseen. Miura on kertonut, ettei robotti käy sähköllä ja säästää näin energiaa. Hän on myös näyttänyt Yotsuballe, että robotin rinnasta löytyy kolikoille tarkoitettu aukko.

Esimerkki (11) *Yotsuba&!* s. 19–20

- 01 Miura: Käyn rahalla.
 02 Miura: Huvipuistoissakin on rahalla liikkuvia laitteita.
 03 Periaate on sama.
 04 Yotsuba: Ooh! ?
 05 Miura: Uuh e-energiaa... laita... kolikko...
 06 Yotsuba: Ei minulla ole rahaa!
 07 **Yotsuba:** **Onko sinulla?!**
 08 **Ena:** **O-on... Laita tämä.**
 09 Yotsuba: Sata jeniä!

Miura kertoo rivillä 1, että robotti käy Yotsuban aiemmin ehdottaman sähkön sijaan *ra-*
halla. Hän jatkaa vertaamalla robottia toimintaperiaatteeltaan huvipuistojen kolikoilla
 toimiviin laitteisiin. Yotsuban hämmästelevä *ooh* (r. 4) vahvistuu vielä erillisellä kysy-
 mysmerkin sisältävällä puhekuplalla. Enan kasvoille piirretty hikikarpalo voi viitata sii-
 hen, että hänestä Miuran selittely menee jo liian pitkälle (ks. Nissinen 2023).

Kuin mallintaakseen robotin toimintaperiaatetta Miura esittää, että robotilta loppuu ener-
 gia. Hän nyökäyttää päänsä alaspäin, tuottaa *uuu*-partikkelin ja pyytää vielä Yotsubaa
 laittamaan kolikon aukkoon. Yotsuba toteaa rivillä 6, ettei hänellä ole rahaa. Hän kääntyy
 Enan puoleen kysyäkseen, onko tällä rahaa. Yotsuban vaihtoehtokysymykseen *onko si-*
nulla (r. 7) Enan minimivastaus on katkonainen *o-on* (r. 8). Hän siis vahvistaa Yotsuban
 kysymyksen proposition ja kertoo rahaa olevan. Ena kehottaa minimivastauksen laajen-
 nuksessa *laita tämä* Yotsubaa syöttämään kukkarossa olevaa rahaa robottiin ja ojentaa
 samalla tälle kukkaroaan. Vaikka Yotsuba ei erikseen pyydä rahaa Enalta, Ena tulkitsee
 Yotsuban kysymyksen paitsi tietoa hakevaksi, myös pyynnöksi antaa rahaa robotin käy-
 tettäväksi, mikäli Enalla sitä on. Yotsuba tekee työtä käskettyä, ja kertoo kolikkoa laitta-
 essaan ääneen, että syötetty kolikko on *sata jeniä* (r. 9).

Kuten luvussa 4.1.1. osoitettiin, lyhyt minimivastaus voi toimia topiikin sulkevana vastauksena. Myös laajennetuissa minimivastauksissa kysymysvuoron aloittava minimivastaus voi sulkea topiikin, kuten esimerkissä (12) nähdään. Kyseisessä esimerkissä minimivastauksen laajennus toimii siirtymänä uuteen, aiemmin keskeytyneeseen toimintajakssoon.

Esimerkissä (12) Yotsuba on jo menossa nukkumaan, mutta muistaa luvanneensa aiemmin viedä Fuukalle maitoa. Hän pomppaa ylös patjaltaan ja kertoo lähtevänsä naapuriin, mutta isä nykäisee Yotsuban takaisin ja toppuuttelee tätä.

Esimerkki (12) *Yotsuba&!* 6 s. 125

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

01 Isä:	Hmm...
02 Isä:	Kai... ...voit viedä sen aamulla? Maito on parasta aamulla.
03	
04 Yotsuba:	Ai jaa?
05 Isä:	Maidonjakajakin käy aamuisin. Ei maitoa illalla toimiteta.
06	
07 Yotsuba:	! Olenko maidonjakaja?!
08 Isä:	Olet. Odota aamuun. Nyt nukutaan.
09 Yotsuba:	Olen maidonjakaja...

Esimerkki (12) alkaa isän pohdiskelevalla, partikkelimuotoisella vuorolla *hmm...* (r. 1). Isä ehdottaa Yotsuballe, että tämä voisi viedä maidon vasta aamulla ja perustelee ehdotustaan kertomalla, että *maito on parasta aamulla* (r. 2–3). Yotsuban reaktio isän ehdotukseen rivillä 4 on uuden tiedon vastaanottamista ilmaiseva *ai jaa* (ks. Koivisto 2017). Yotsuban vastaus ei anna ymmärtää, että hän olisi vakuuttunut isän ehdotuksesta. Isä jatkaa perustelujaan kertomalla, että *maidonjakajakin käy aamuisin*, eikä *maitoa illalla*

toimiteta. Yotsuba tarttuu isän uusiin perusteluihin rivillä 7 ja esittää vaihtoehtokysymyksen *olenko maidonjakaja*. Yotsuban innostunutta reaktiota kuvaa vuoronalkuinen huuto-merkki. Hän on muutamaa päivää aiemmin kertonut yhdeksi haaveammateistaan juuri maidonjakajan, jollaisen he näkivät yhdessä Enan kanssa. Yotsuballe aukeneekin nyt mahdollisuus toimia haaveammattissaan. Isä myötäilee Yotsuban kysymystä, ja vahvistaa rivillä 8 Yotsuban olevan maidonjakaja. Minimivastaus *olet* laajentuu vielä Yotsuballe kohdistetulla direktiivillä *odota aamuun* ja passiivimuotoisella lauseella *nyt nukutaan*. Minimivastauksella isä sulkee maidonjakamiseen liittyvän topiikin. Laajentamalla minimivastausta isä edistää sitä, että saisi Yotsuban taas rauhoittumaan ja luopumaan ajatuksesta lähteä viemään maitoa naapuriin keskellä yötä. Yotsuba vaikuttaa tyytyvän tilanteeseen, ja palaakin patjalleen toistaen vielä isän vahvistamaa käsitystä siitä, että hän on nyt maidonjakaja.

Tässä alaluvussa olen käsitellyt laajennettuja minimivastauksia. Laajennettujen minimivastausten laajennusosa voi täydentää minimivastauksella hyväksytyä propositiota, kuten esimerkissä (9). Esimerkissä (10) puolestaan vastausvuoron laajennuksessa selitetään preferoimatonta minimivastausta, jolla vaihtoehtokysymyksen propositio on hylätty. Laajennettu minimivastaus toimii siirtymänä uuteen toimintajaksoon esimerkeissä (11–12). Esimerkissä (11) alkaa täysin uusi toimintajakso, kun taas esimerkissä (12) laajennetun minimivastauksen myötä päättyvä toimintajakso oli keskeyttänyt aiemman toimintajakson, johon sen jälkeen palataan. Seuraavassa luvussa 4.2. käsittelen kysymyksen rakenteeseen mukautumattomia vastauksia.

4.2. Kysymyksen rakenteeseen mukautumattomat vastaukset

Vaihtoehtokysymyksen sisältämä propositio saa tyypillisesti polaarisen vastauksen, eli propositio hyväksytään tai hylätään. Tässä luvussa tarkastelen tilanteita, joissa vaihtoehtokysymysten vastaukset eivät ota kantaa kysymyksen propositioon polaarista elementtiä eli myönteistä tai kielteistä partikkelia käyttämällä. Näissä tilanteissa propositiota ei hyväksytä tai hylätä myöskään *-ko*-liitteellistä ainesta tai muita kysymyksen sisältämiä aineksia hyödyntäen.

Vaihtoehtokysymyksiin on mahdollista tuottaa kysymyksen rakenteeseen mukautumaton vastaus niin, että polaarisen elementin sijaan vastaus sisältää jonkin skalaarisen elementin. Seuraavat kolme esimerkkiä käsittelevät tällaisia tilanteita.

Esimerkissä (13) Yotsuba, isä ja isän ystävä Jambo rakentavat Jambon tuomista laudoista kirjahyllyä. Jambo on jo merkinnyt muutamiin lautoihin valmiiksi paikat, joihin ohjeistaa isää poraamaan reiät ruuveja varten.

Esimerkki (13) *Yotsuba&!* 6 s. 184

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

01 Jambo:	Poraa reiät merkittyihin kohtiin. Käytä sitä tasoa.
02 Isä:	Okei.
03 Yotsuba:	Mitä minä teen?!
04 Jambo:	Hmmm... sinä voit hioa.
05 Yotsuba:	Hioa?
06	((Yotsuba pitelee hiomapaperia))
07 Jambo:	Hinkkaa puuta tällä. Tähän tapaan.
08 Yotsuba:	Onko se pesusieni?
09 Jambo:	Sinne päin. Hiomapaperi tasoittaa puun pinnan.
10 Jambo:	Tämä on vaativa tehtävä. Onko sinusta siihen?
11 Yotsuba:	On!

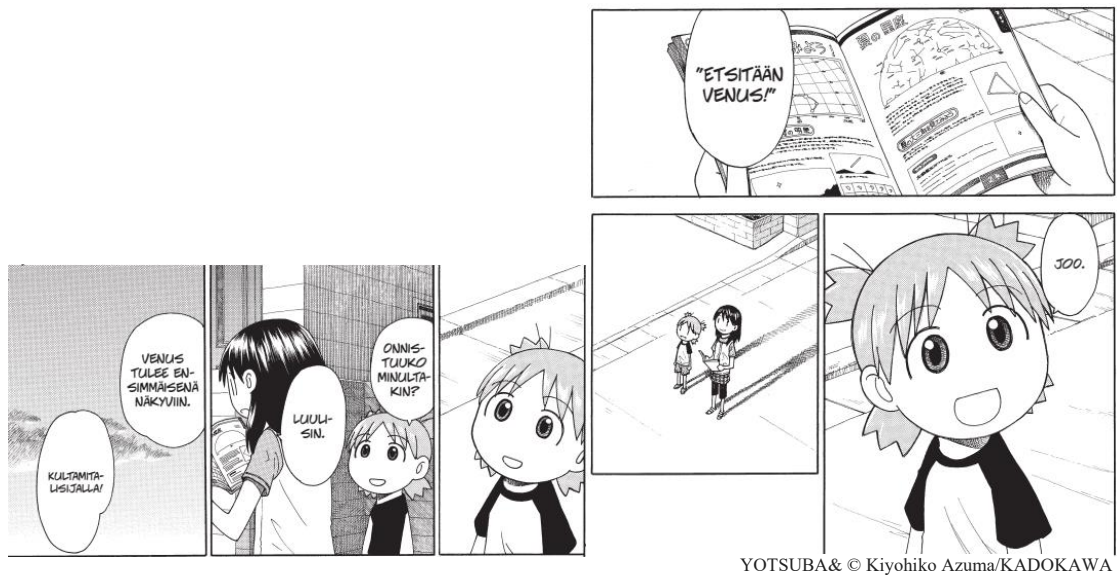
Jambo ohjeistaa isälle seuraavan työvaiheen, reikien porauksen. Yotsuban hakukysymyksen *mitä minä teen* Jambo ymmärtää tarjouksena osallistua rakennustyöhön. Hän kertoo Yotsuballe, että tämä voi *hioa*. Yotsuba tekee korjausaloitteen toistamalla Jambon käyttämän *hioa*-verbin kysyvästi ja siten osoittaa, että kyseessä oli ongelmallinen, selitystä vaativa termi (ks. Sorjonen 1997: 128). Edellisen vuoron ongelmia aiheuttava aines voidaan paikantaa kysymyssanan tai kysymyssana + toisto -yhdistelmän sijaan pelkällä toistolla, ja prosodia auttaa kysymyksen vastaanottajaa tunnistamaan lausuman

kysymykseksi (Raevaara 1993: 45). Jambolle jää siis selitysvastavuus *hioa*-sanan merkityksestä.

Seuraavassa kuvassa Yotsuba nähdään pitelemässä hiomapaperilla päällystettyä kappaletta. Jambo ohjeistaa Yotsubaa hinkkaamaan puuta Yotsuballe antamallaan työkalulla *tähän tapaan* rivillä 6. Samalla Jambo näyttää esimerkkiä toiminnasta, jota haluaa Yotsuban jatkavan. Yotsuban kysymys *onko se pesusieni* rivillä 7 osoittaa, ettei hiominen ja hiomapaperin käyttö ole hänelle ollenkaan tuttua ennestään. Jambon vastaus *sinne päin* (r. 8) on ilmauksena summittaisuutta merkitsevä (VISK § 710). Jambo ei siis täysin tyrmää Yotsuban tarjokasta, vaan hän antaa Yotsuban ymmärtää, että Yotsuban vastaustarjokas *pesusieni* on ainakin osittain oikein. Jambo jatkaa vuoroaan vielä antamalla oikean vastauksen Yotsuban kysymykseen ja kertoo myös syyn hiomapaperin käyttöön kirjahyllytyömaalla (*hiomapaperi tasoittaa puun pinnan*).

Kysymyksen rakenteeseen mukautumattomissa vastauksissa myös modaaliset ainekset voivat korvata vastauksessa polaarisen elementin. Kahdessa seuraavassa esimerkissä käytetään vastausvuorossa modaalisia elementtejä, konditionaalia ja apuverbiä *luulla*, osoittamaan, että vastaaja voi esittää proposition paikkansapitävyydestä vain arvion. Esimerkkien edustamassa episteemisessä modaalisuudessa proposition paikkansapitävyydestä esitetty arvio perustuu puhujan uskoon, tietoon tai päätelmiin (VISK § 1556).

Esimerkissä (14) Ena on saanut kotitehtäväksi löytää ja tunnistaa taivaankappaleita. Hän on yhdessä Yotsuban kanssa kadulla katselemassa taivaalle saamiensa ohjeiden mukaisesti.

Esimerkki (14) *Yotsuba&!* 5 s. 90–91

- 01 Ena: "Etsitään Venus!"
 02 Yotsuba: Joo.
 03 ((tytöt katselevat taivaalle))
 04 ((Yotsuba jatkaa katselua))
 05 **Yotsuba:** **Onnistuuko minultakin?**
 06 **Ena:** **Luulisin.**
 07 Ena: Venus tulee ensimmäisenä näkyviin.
 08 Yotsuba: Kultamitalisijalla!

Ena lukee vihkostaan tehtävänannon "*Etsitään Venus*" (r. 1), jonka Yotsuba kuittaa lyhyesti partikkelilla *joo*. Hetken hiljaisuuden ja taivaalle katseluun jälkeen Yotsuba esittää Enalle vaihtoehtokysymyksen *onnistuuko minultakin* (r. 5), jolla hän viittaa Enan edelliseen vuoroon. Yotsuba tiedustelee siis, onnistuuko Venuksen löytäminen häneltäkin. Enan vastaus rivillä 6 ei sisällä aineksia Yotsuban kysymyksestä vaan pelkän modaalisen *luulisin*-verbin. Verbi *luulla* ja sen modus, konditionaali, ovat molemmat episteemisen modaalisuuden ilmaisukeinoja (VISK § 1578, § 1590). Niiden avulla Ena esittää arvionsa Yotsuban proposition todennäköisyydestä. Enan vastaus vahvistaa Yotsuban proposition siitä, että hänenkin on mahdollista löytää Venus. Enan vastaukseen sisältyvä modaalisuus tosin jättää liikkumavaraa proposition paikkansapitävyydelle.

Myös esimerkissä (15) käytetään samaa modaaliverbiä ja sen modusta. Yotsuba on asioimassa isän kanssa videovuokraamossa, ja he ovat tulleet sopivia videoita etsittyään takaisin asiakaspalvelupisteelle. Yotsuballa on mukanaan uudet lainattavat videot, jotka hän pamauttaa tiskille.

Esimerkki (15) *Yotsuba&!* 5 s. 133–134

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

- 01 Yotsuba: Lainaa meille tämä ja tämä, kiitos!
 02 Kassa: Pieni hetki.
 03 Yotsuba: Palautan ne varmasti!
 04 Kassa: Kiva...
 05 ((kassa lukee videoiden viivakoodeja))
 06 **Yotsuba:** **Onko se hyvä?**
 07 **Kassa:** **En ole nähnyt... mutta luulisin niin.**
 08 Yotsuba: Se on kuulemma hyvä!
 09 Isä: Kuulemma.

Esimerkkikatkelma alkaa Yotsuban ja kassaneidin välisellä vuoropuhelulla uuden vuokrausprosessin aloittamiseen liittyen. Kassaneiti alkaa lukea Yotsuban kassalle tuomien videoiden viivakoodeja viivakoodinlukijalla. Yotsuba kysymys rivillä 6, *onko se hyvä*, viittaa kassaneidin pitelemään ja Koiwaille lainaksi tulossa olevaan videoon. Kassaneidin vastauksesta *en ole nähnyt* (r. 7) käy ilmi, ettei hän ole nähnyt kyseistä elokuvaa.

Kassaneiti jatkaa vuoroaan vielä sen jälkeen, kun hän on kertonut syyn siihen, miksi hänen olisi luontevaa olla ottamatta kantaa Yotsuban kysymyksen proposition. Vastausvuoroa jatkava lause *mutta luulisin niin* seuraa kolmella pisteellä merkityn tauon jälkeen. Vuoron sisällä olevilla kolmella pisteellä voidaan kuvata vuoron prosessimaista rakentumista (Koivisto 2013: 162). Rinnastuskonjunktio *mutta* luo kontrastin aiemmin sanottuun – kassaneiti ottaa kuin ottaakin kantaa asiaan, josta hänellä ei ole itse hankittua tietoa. Modaalisen *luulla*-verbin konditionaali ja Yotsuban koko kysymykseen viittaava *niin* implikoivat, että kassaneiti pitää Yotsuban kysymyksen propositionia *video on hyvä* mahdollisena, jopa todennäköisenä. Kassaneidin vastaus Yotsuban kysymykseen ei kuitenkaan

ole ehdottoman myöntävä eikä kieltävä eli polaarinen vaan skalaarinen eli jotain siltä väliltä. Näinpä lopullinen arvio siitä, onko video hyvä, jää Yotsuban vastuulle. Yotsuban tulkinta tilanteesta käy ilmi rivillä 8, kun hän referoi isälle kassaneidin vastausta. Yotsuban vuoro *se on kuulemma hyvä* on ymmärrettävissä siten, että Yotsuba kertoo kassaneidin pitävän videota hyvänä. Isä kommentoi Yotsuban vuoroa lyhyesti toistaen Yotsuban käyttämän toisen käden tietoon viittaavan partikkelin *kuulemma*. (VISK § 1557.)

Polaariseen kysymykseen on siis mahdollista vastata sijoittamalla vastaus skalaariselle asteikolle vastausvaihtoehtojen ääripäiden, kysymyksen proposition hyväksymisen ja hylkäämisen, välille. Toinen aineistossa esiintyvä kysymyksen rakenteeseen mukautumaton vastausyyppi on implikoitu polaarisuus. Tällaista kysymyssekvenssiä edustaa esimerkki (16). Siinä Yotsuba on löytänyt alakerran jääkaappia penkoessaan jotain herkullisen näköistä, mistä hän juoksee raportoimaan isälle.

Esimerkki (16) *Yotsuba&!* 6 s. 98

- 01 Yotsuba: Isiii!
- 02 Yotsuba: Jääkaapissa on jotain tosi hyvännäköistä!
- 03 Isä: Huomasit siis...
- 04 Isä: Leivoksen nimi on éclair.
- 05 Yotsuba: Äklö?!
- 06 Isä: Ostin ne... ..kello kolmen välipalaksi.
- 07 Yotsuba: Ooh!
- 08 **Yotsuba: Saanko syödä kerralla molemmat?!**
- 09 **Isä: Älä ahnehdi. Toinen niistä on minulle.**

Yotsuba on löytänyt jääkaapista isän sinne hankkimat kaksi leivosta. Hän juoksee huutaen *isiii* (r. 1) portaat ylös isän työhuoneeseen ja kertoo jääkaapissa olevan *jotain tosi hyvännäköistä* (r. 2). Isä vahvistaa Yotsuban havainnon ja kertoo leivosten olevan *éclair*ja.

Hän ei ota kantaa Yotsuban ymmärrysehdokkaaseen *äklö* (r. 5), vaan toteaa edelleen ostaneensa *éclairit kello kolmen välipalaksi*. Yotsuba reagoi tietoon huudahtamalla *ooh* ja kysymällä *saanko syödä kerralla molemmat* (*éclairit*) (r. 7–8). Isän vastausvuoro rivillä 9 alkaa imperatiivilauseella *älä ahnehdi*. Isän kehoitus olla ahnehtimatta on kasvatuksellinen. Hän osoittaa Yotsuban kysymyksen proposition *saan syödä kerralla molemmat* viittävän toimintaan, jota Yotsuban tulisi välttää. Vuoroa jatkava lausuma *toinen niistä on minulle* implikoi sitä, että Yotsuba saa syödä välipalalla vain toisen *éclaireista*. Koska toinen *éclaireista* on isän, ei Yotsuballe voi jäädä syötäväksi kuin korkeintaan yksi. Isä ei siis vastaa Yotsuban kysymykseen suoraan kieltäen. Hän kuitenkin rakentaa vastausvuoronsa siten, että Yotsuba voi päätellä kysymyksensä proposition tulevan hylätyksi.

Eräänlaista näkökulmaeroista aiheutuvaa implikoitua polaarisuutta ilmenee myös esimerkiksi (17), jossa pyöräilystä innostunut Yotsuba on onnistunut houkuttelemaan Asagin ja tämän ystävän Torakon lähtemään kanssaan pyöräilemään. Asagi pitää pyöräilevää Yotsubaa söpönä ja ehdottaa Torakolle kuvan ottamista Yotsubasta.

Esimerkki (17) *Yotsuba&!* 6 s. 72

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

01 Asagi:	Torako, ota kuva Yotsubasta satulassa!
02 Torako:	... Hyvä idea.
03	((Torako etsii kameraa autostaan))
04 Torako:	Kai se käy?
05 Isä:	Totta kai.
06 Yotsuba:	Kamera!
07 Isä:	Sinulla on kunnan kamera.
08 Torako:	Olen tässä harjoitellut kuvaamista..
09 Isä:	Saanko sitten kuvasta kopion?
10 Asagi:	Käyn hakemassa pyöräni.
11 Yotsuba:	Sinulla on kamerakin! Oletko rikas?
12 Torako:	Auton sain vanhemmilta ja kamera on käytetty.
13	Rahaa ei ole.

Esimerkkikatkelma alkaa Asagin Torakolle suuntaamalla kehotuksella ottaa kuva Yotsubasta pyörän selässä. Torako kaivaa kameran esille ja kysyy vielä isältä luvan kuvien ottamiseen. Yotsuba seuraa, kun Torako poimii kameran autostaan. Hän huudahtaa *Kamera!* (r. 6), kun tunnistaa Torakon käsissään pitelemän esineen. Yotsuban Torakolle kohdistaman huudahduksen *sinulla on kamerakin* (r. 11) *-kin*-liitepartikkeli viittaa siihen, että Torako on esitellyt Yotsuballe tämän mielestä hienoa taittopyöräänsä aiemmin. Yotsuba tietää myös, että Torakolla on auto. Rivin 11 toteamusta seuraava myöntöhakui-nen kysymys *oletko rikas* saa vastauksen, joka sisältää maininnan sekä autosta että kame-rasta. Torakon vastaus rivillä 12, *auton sain vanhemmilta ja kamera on käytetty*, on pitkä ja selittelevä. Vastauksessaan Torako korostaa, ettei hän ole käyttänyt omaa rahaansa au-ton oston vaan on saanut sen vanhemmiltaan. Vastaavasti käytettyyn kameraan kuluu tyypillisesti vähemmän rahaa kuin uuden ostamiseen. *Rahaa ei ole* (r. 13) tiivistää sitä edeltävän selityksen kielteiseksi vastaukseksi Yotsuban kysymykseen *oletko rikas*. Torakon vastaus osoittaa, että Yotsuban myöntöhakui-seen kysymykseen kielteisen vastauksen tuottaminen ei ole preferoitua, vaan se vaatii selityksen.

Yotsuban kysymyksen propositio *olet rikas* yhdistää Torakon rahatilanteen hänen omis-tamiensa asioiden määrään. Torako ei ota kantaa Yotsuban käsitykseen hänen omaisuu-destaan pelkällä minimivastauksella vaan selittää laajemmin, että omistamistaan tava-roista huolimatta hänellä ei ole rahaa. Tilanteen tiivistys *rahaa ei ole* on lähellä Yotsuban kysymykseen minimivastaukseksi sopivaa lausetta *en ole (rikas)*, mutta lähestymiskulma rikkauden ja omistamisen väliseen suhteeseen on erilainen. Torakon vastaus sisältää po-laarisen elementin *ei*, mutta se ei selkeästi hylkää Yotsuban kysymyksen propositiota. Kysyjän ja vastaajan välinen näkökulmaero rikkauteen tekee vastauksesta polaarisen si-jaan vain polaarisuutta implikoivan.

Tässä luvussa olen käsitellyt vaihtoehtokysymyksen rakenteeseen mukautumattomia vas-tauksia. Niistä puuttuvat vaihtoehtokysymyksen sisältämän proposition paikkansapitä-vyyttä osoittavat polaariset elementit ja muutkin kysymyksestä kierrätetyt ainekset. Ai-neistoesimerkeistä esimerkit (13–15) ovat polaarisen sijaan skalaarisia. Esimerkeissä (14) ja (15) skalaarisuuden osoittamiseen on käytetty modaalisia elementtejä. Polaarisuutta voidaan vastauksessa myös vain implikoida, jolloin vastauksen laatu jää kysyjän arvioi-tavaksi, kuten esimerkissä (16). Myös kysyjän ja vastaajan välinen näkökulmaero

vaihtoehtokysymyksen proposition paikkansapitävyyteen voi motivoida vastaajaa tuottamaan kysymyksen rakenteeseen mukautumattoman vastauksen (esimerkki 17).

Olen luvuissa 4.1. ja 4.2. käsitellyt aineistoesimerkkejä, joissa yksittäinen vaihtoehtokysymys toimii kysymys–vastaus-vierusparin etujäsenenä. Luvussa 4.3. siirryn käsittelemään kysymyssekvenssejä, joiden kysymysvuoro koostuu hakukysymyksestä ja sitä täydentävästä vaihtoehtokysymyksestä.

4.3. Vastaukset kysymysryppäisiin

Kysymysryppään aloittava kysymys esittelee usein uuden topiikin, jota toinen kysymys, usein erilainen versio aloituskysymyksestä, tarkentaa. Jälkimmäinen kysymys saattaakin osoittaa kysymyksen relevanssin tarkemmin ja ohjata puhekeskustelun vastausta tiettyyn suuntaan (Korpela 2007: 84). Suurin osa tällaisista vaihtoehtokysymyksen sisältävistä kysymysryppäistä on aineistossani rakenteeltaan muotoa hakukysymys + vaihtoehtokysymys. Hakukysymys toimii kysymysryppään pääkysymyksenä. Vaihtoehtokysymyksen tehtävänä taas on selventää, mistä hakukysymyksessä on kyse. Se tarjoaa vastausehdokkaan vastaajan hyväksyttäväksi tai hylättäväksi (Kajanne 2001: 135, 141). Tässä luvussa esiintyvissä esimerkeissä vaihtoehtokysymys toimii siis vastausehdokkaana (Pomerantz 1988: 360).

Aineistossa kysymysryppäitä seuraavat vastausvuorot jakautuvat luontevasti kahteen kategoriaan, vastausehdokkaan hyväksyviin tai hylkääviin vastauksiin. Mikäli hakukysymystä seuraava vastausehdokas hyväksytään, on vastausvuoro muotoiltu myöntäväksi vastaukseksi vaihtoehtokysymykseen. Seuraavat kaksi esimerkkiä käsittelevät tällaisia tilanteita.

Esimerkissä (18) Yotsuba ja isä keskustelevat isän työpisteen järjestelyistä. Yotsuban huomio on kohdistunut leikin keskeltä isän tietokoneensa näytön reunaan kiinnittämään post-it-lappuun.

Esimerkki (18) *Yotsuba&!* 6 s. 94–95

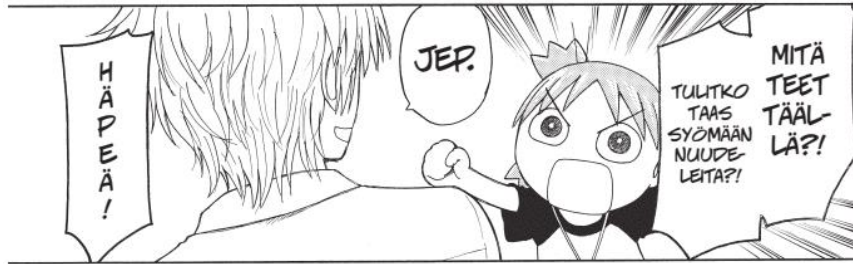
- 01 Yotsuba: Miksi laitoit siihen tarran?
- 02 Isä: Nämä ovat muistilappuja. Ne auttavat muistamaan
- 03 tärkeitä asioita.
- 04 Yotsuba: Millaisia tärkeitä asioita? Hammaspesun tapaisia
- 05 asioitako?
- 06 Isä: Aivan. Juuri sellaisia.
- 07 Isä: Kun näkee lapun... ..muistaa tehdä asian.
- 08 Yotsuba: Ai jaa?
- 09 Yotsuba: Sehän on kätevää!

Yotsuba osoittaa näyttöä ja kysyy isältä, miksi tämä laittoit siihen tarran (r. 1). Isä korjaa vastauksessaan riveillä 2–3 ensin Yotsuban käsitystä ja kertoo, että tarrat ovat muistilappuja. Hän jatkaa kertomalla mihin tarkoitukseen muistilappuja käytetään, *muistamaan tärkeitä asioita*. Yotsuba jatkaa kysymyksiään kysymysryppäällä (r. 4–5). Kysymysryppään avaava hakukysymys rivillä 4 sisältää toistona isän edellisestä vuorosta sanaparin *tärkeitä asioita*. Myös tarkentava vaihtoehtokysymys *hammaspesun tapaisia asioitako* hyödyntää isän edellistä vuoroa. Yotsuballe tulee tärkeistä, muistettavista asioista mieleen hammaspesu, mutta isä tuskin muistuttaa itseään hampaiden pesusta muistilapuin. Isä hyväksyy kuitenkin Yotsuban vastausehdokkaan ja vastaa kysymykseen myöntävällä minimivastauksella, partikkelilla *aivan* (r. 6). Hän jatkaa vuoroaan lausumalla *juuri sellaisia*, mikä vahvistaa Yotsuballe entisestään tämän vastausehdokkaan oikeaan osumista. Isä jatkaa vielä rivillä 7 kertomalla, miten muistilaput toimivat. Yotsuba ottaa tiedon vastaan uutena (*ai jaa*). Siirryttyään jo takaisin leikin pariin ja piirtelemään paperilehtiöön hän toteaa vielä ääneen, miten *se* eli muistilappujen käyttö *on kätevää*.

Seuraavassa hieman lyhyemmässä esimerkkikatkelmassa isän vanha tuttava Yanda ilmestyy paikalle Yotsuban, isän ja Jambon rakentaessa talon edessä kadulla kirjahyllyä.

Yotsuballa on huonoja kokemuksia aiemmasta tapaamisestaan Yandan kanssa. Tällöin Yanda kiusasi Yotsubaa muun muassa kysymällä, haluaako tämä pikanuudeleita. Yotsuban vastattua myöntävästi Yanda kuitenkin ilmoitti, ettei tämä saakaan niitä. Yotsuba suhtautuukin Yandaan kuin kutsumattomaan vieraaseen. Hän lähestyy Yandaa käsi nyrkissä ja vihainen ilme kasvoillaan.

Esimerkki (19) *Yotsuba&!* 6 s. 187

- 01 **Yotsuba:** **Mitä teet täällä?! Tulitko taas syömään**
 02 **nuudeleita?!**
 03 **Yanda:** **Jep.**
 04 Yotsuba: Häpeä!

Yotsuban kysymysrypäs (r. 1–2) alkaa hakukysymyksellä *mitä teet täällä*, joka toimii suorana tiedusteluna Yandan motiiveista tulla paikalle. Hakukysymystä tarkentava vaihtoehtokysymys *tulitko taas syömään nuudeleita* tarjoaa vastausehdokkaaksi Yandan edellisellä tapaamiskerralla suorittamaa toimintaa. Yandan partikkelimuotoinen minimivastaus *jep* rivillä 3 vahvistaa Yotsuban vastausehdokkaan oikeaksi. Yanda on tullut paikalle lounastauoillaan lämmittämään nuudeleita, kuten hän katkelman jälkeen vielä tarkemmin kertoo. Kuin keskustelukumppaneiden huonot välit vahvistaakseen Yotsuba ottaa kantaa Yandan vastaukseen sekvenssin jälkilavennuksessa direktiivillä *Häpeä!* (r. 4).

Kysymysryppään hakukysymystä tarkentava vastausehdokas voidaan myös syystä tai toisesta hylätä. Yksi tapa ilmaista vastausehdokkaan hylkääminen on tuottaa kielteinen vastaus vaihtoehtokysymykseen, kuten esimerkissä 20.

Esimerkissä (20) Yotsuba tullut isän ja naapurin tyttöjen kanssa rannalle. Esimerkkikatkelma edeltää ajallisesti samaa rantapäivää kuvaavaa esimerkkiä (10). Ena on keskeyttänyt uimisen ja alkaa kerätä simpukankuoria, minkä Yotsubakin havaitsee.

Esimerkki (20) *Yotsuba&!* 5 s. 189–190

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

- 01 ((Yotsuba näkee Enan poimivan jotain hiekasta))
 02 **Yotsuba:** **Mitä etsit, Ena?! Meduusojako?!**
 03 **Ena:** **En sentään.**
 04 ((Ena näyttää simpukankuorta Yotsuballe))
 05 Ena: Kerään kauniita simpukankuoria. Vien ne kotiin.
 06 Fuuka: Ooh! Ena, tuo on nuorelle neidolle sopiva harrastus!
 07
 08 Yotsuba: Minä autan.

Yotsuba reagoi Enan toimintaan kysymyksellä *mitä etsit, Ena* rivillä 2. Tiedonhakukysymys täydentyy kysymysryppääksi vastausehdokkaalla *meduusojako*. Yotsuban vastausehdokkaassa on yhteys aiemmin käytyihin keskusteluihin merestä todennäköisesti löytyvistä meduusoista. Ena hylkää Yotsuban vastausehdokkaan suoraan. Hänen kieltävä vastauksensa *en sentään* (r. 3.) viittaa muodoltaan siihen, että meduusojen keräämisessä on jotain outoa tai odotuksenvastaista. Ena näyttää vastauksensa jälkeen Yotsuballe yksittäistä simpukankuorta merkiksi siitä, mitä hän on rannalta löytänyt. Tämän jälkeen hän vastaa myös sanallisesti Yotsuban tiedonhakukysymykseen kertomalla keräävänsä *kauniita simpukankuoria* kotiin vietäväksi.

Vastausehdokkaan hylkääminen on mahdollista ilmaista myös niin, että tuotettu vastausvuoro sisältää kysymykseen nähden kieliopillisia tai leksikaalisia muutoksia (VISK § 1203). Seuraavassa esimerkissä seurataan Yotsuban, isän ja Jambon kirjahyllyprojektia hetkeä ennen esimerkin (13) kuvaamaa tilannetta. Yotsuba seuraa vierestä, kun Jambo piirtää merkkejä lautoihin kynän ja viivoittimen avulla.

Esimerkki (21) *Yotsuba&!* 6 s. 177

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

- 01 Yotsuba: Mitä piirrät?
 02 Jambo: Teen merkkejä. Näihin kohtiin tulee reiät.
 03 Yotsuba: **Miten se rei'itetään? Säteelläkö?**
 04 Jambo: **Minä en käytä sädettä...**
 05 **...vaan jotain vielä huimempaa.**
 06 Yotsuba: Sädettä huimempaa?!

Esimerkkikatkelma alkaa Yotsuban hakukysymyksellä. Hän tiedustelee rivillä 1 Jambolta, mitä tämä piirtää. Jambo vastaa tekevänsä merkkejä reikiä varten. Yotsuba jatkaa kysymyksiään ja tiedustelee rei'ittämistapaa hakukysymyksellä *miten se rei'itetään* rivillä 3. Lausekemuotoinen jatkokysymys *säteelläkö* viittaa siihen, ettei Yotsuballa ole tietoa kirjahyllyjen rakentamisesta tai reikien tekemisestä puuhun. Yotsuba puhui säteestä myös leikkiessään aiemmin Jambon tehokkaalla taskulampulla tähtientunnistusretkellä (ks. esimerkki (22)). Jambo hyödyntää vastauksessaan Yotsuban kysymykseen tämän tarjoamaa vastausehdokasta ja kertoo, ettei hän *käytä sädettä* (r. 4). Vastaus sisältää tiedon siitä, ettei Yotsuban vastausehdokas ole oikein. Vastaus ei kuitenkaan mukaudu Yotsuban hakukysymyksessä käyttämään passiivirakenteeseen. Se ei myöskään täysin mukaudu vaihtoehtokysymykseen, joka on hakukysymyksen verbin adessiivimuotoinen täydennys. Jambo ei kerro, mitä työkalua aikoo käyttää rei'ittämiseen, vaan toteaa vain käyttävänsä *jotain vielä* (sädettä) *huimempaa* (r. 5). Vastauksen jälkimmäisen lauseen, joka ei vielä tarjoa oikeaa vastausta Yotsuban hakukysymykseen, Jambo muotoilee vasta seuraavassa ruudussa.

Kolme pistettä ruuturajan molemmin puolin mahdollistavat myös Jambon eri ruutuihin merkittyjen lausumien käsittelyn yhtenä vuorona. Vuoron sisälle merkityt kolme pistettä ennen ruuturajaa ja ruuturajan jälkeen ovat merkinä vuoron jatkuvuudesta. Kolmella pisteellä voidaan fiktiivisessä dialogissa kuvata myös puheen prosessimaista rakentamista (Koivisto 2013: 162). Lyhyen vastauksen sijaan Jambo alkaakin rakentaa vastauksesta kokonaista tarinaa. Jambon *sädetä huimempi* paljastuu vasta jonkin ajan kuluttua esimerkkikatkelman jälkeen akkuporakoneeksi.

Kysymysryppään vastausehdokas voidaan esimerkkien valossa siis hylätä vastaamalla vaihtoehtokysymykseen suoraan kieltävästi tai muotoilemalla kielteinen vastaus vaihtokysymyksen leksikaalisia aineksia hyödyntäen. Vastausehdokas voidaan hylätä myös jättämällä kokonaan vastaamatta kysymysryppään vaihtoehtokysymykseen, kuten seuraavista esimerkeistä nähdään.

Esimerkissä (22) vastausvuoro kysymysryppääseen on muotoiltu siten, että se alkaa oikealla vastauksella hakukysymykseen, minkä jälkeen tilannetta vielä selitetään. Ena ja tämän kanssa samalla luokalla oleva Miura ovat saaneet kotitehtäväkseen etsiä tietyt tähdet ja tähtikuviot taivaalta, kuten jo esimerkissä (14) nähtiin. Jambo on kuljettanut autollaan tyttöjen lisäksi myös Yotsuban, isän ja Fuukan vuorille, josta näkyvyys yötaivaalle on parempi kuin kaupungissa. Jambo on käyttänyt alkuretken aikana taskulampun punasuodinta tyttöjen tähtikarttojen valaisuun. Esitelläkseen tytöille tähtikuvioita hän poistaa suotimen. Hän osoittaa taskulampulla taivaalle ja kertoo samalla, mitä tähtikuviota parhaillaan valaisee.

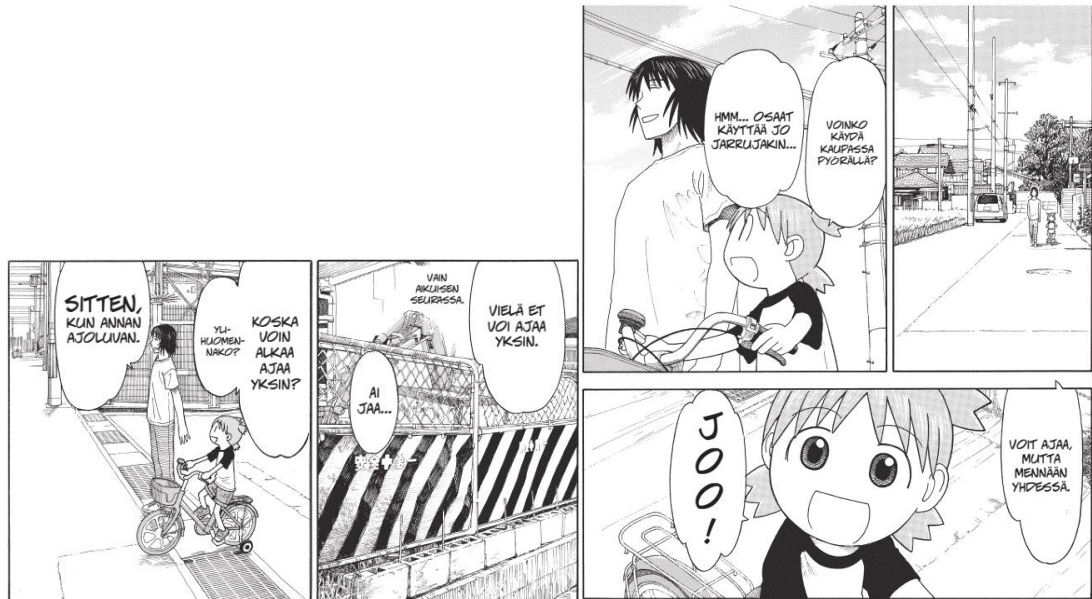
Esimerkki (22) *Yotsuba&!* 5 s. 101

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

- 01 Jambo: ((osoittaa taskulampulla taivaalle)) Tuo risti
 02 ylhäällä on Joutsen.
 03 Yotsuba: !
 04 **Yotsuba:** **Mikä tuo on?! Sädetinkö?!**
 05 **Jambo:** **Taskulamppu. Otin punasuotimen pois.**

Taskulampun valonsäde herättää Yotsuban huomion, mikä on merkitty huutomerkillä rivillä 3 ja sarjakuvaruudussa huutomerkin lisäksi aaltoviivalla pään yläpuolella. Yotsuba katsoo taskulamppua silmät suurina, ja taskulamppuun kohdistuu myös hänen hakukysymyksensä *mikä tuo on* rivillä 4. Hän tarjoaa myös vaihtoehtokysymykseksi muotoillussa jatkokysymyksessään (*sädetinkö*) vastausehdokasta tunnistamatta jääneelle esineelle. Jambo ei tyrmää Yotsuban vastausehdokasta suoraan vaan toteaa rivillä 5 kyseessä olevan *taskulamppu*. Hän siis vastaakin ainoastaan vaihtoehtokysymystä edeltävään hakukysymykseen ja siten hylkää Yotsuban tarjoaman vastausehdokkaan epäsuorasti. Jambo jatkaa kuitenkin vastausvuoroaan, koska preferoimaton toiminta, kysymykseen vastaamatta jättäminen, vaatii selityksen (ks. Tainio 1997). Vuoroa jatkava toteamus *otin punasuotimen pois* tarjoaa Yotsuballe vastauksen siihen, mistä tämän ihmettelemä valaiseva esine on peräisin. Yotsuba on nähnyt taskulampun Jambon kädessä jo aiemmin, kuitenkin punasuotimella varustettuna. Tällöin taskulamppu ei kiinnittänyt Yotsuban huomiota.

Aineistosta löytyy myös tilanteita, jossa vastausehdokkaan hylkäämistä ei selitellä oikean vastauksen antamisen jälkeen. Esimerkissä (23) Yotsuba ja isä palaavat kotiin Yotsuban oltua harjoittelemassa ajamaan uudella pyörällään läheisellä kentällä (ks. esimerkki (8)).

Esimerkki (23) *Yotsuba&!* 5 s. 60

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

- 01 Yotsuba: Voinko käydä kaupassa pyörällä?
 02 Isä: Hmm... osaat käyttää jo jarrujakin...
 03 Isä: Voit ajaa, mutta mennään yhdessä.
 04 Yotsuba: Joo!
 05 Isä: Vielä et voi ajaa yksin. Vain aikuisen seurassa.
 06 Yotsuba: Ai jaa...
 07 Yotsuba: **Koska voin alkaa ajaa yksin? Ylihuomennako?**
 08 Isä: **Sitten, kun annan ajoluvan.**

Esimerkkikatkelma alkaa Yotsuban vaihtoehtokysymyksellä pyörällä kaupassa käynnistä. Hän saa kysymykseensä isältä myöntävän vastauksen pienen pohdiskelun jälkeen. Isä kuitenkin asettaa Yotsuballe ehtoja ja kertoo, että kauppaan voidaan mennä yhdessä (r. 3) ja että Yotsuba ei voi vielä *ajaa yksin* (r. 5). Yotsuballe pelkkä ilmoitus tämänhetkisestä pyöräilytilanteesta ei riitä, vaan hän esittää isälle tämän edellistä vuoroa hyödyntävän hakukysymyksen *koska voin alkaa ajaa yksin* rivillä 7. Lausekekysymykseksi muotoiltu vastausehdokas *ylihuomennako* täydentää kysymysryppään ja tarkentaa kysymystä itsenäisen pyöräilyn aloitusajankohdasta. Isä toteaa vastauksessaan rivillä 8 Yotsuban voivan ajaa yksin sitten, kun hän antaa siihen luvan. Isän vastaus (*sitten, kun annan ajoluvan*) on muotoiltu vastaukseksi Yotsuban *koska*-alkuiseen hakukysymykseen.

Isä näyttää siis vastaavan Yotsuban kysymysryppäeseen niin, että hän osoittaa hylkäävänsä vastausehdokkaan tarjoamalla vain vastauksen Yotsuban hakukysymykseen. *Sitten* on vastauksen sisältävässä puhekuplassa kuitenkin kirjoitettu isommalla fontilla, mikä kuvaa sanan painokkuutta. Painottamalla sanaa *sitten* isä ilmaisee, että hän hylkää Yotsuban vastausehdokkaan *ylihuomenna* ja samalla muutkin mahdolliset vastausehdokkaat,

joita Yotsuba voisi tuottaa. Isä osoittaa vastausvuorollaan, että keskustelu ajoluvan saamisen tarkasta ajankohdasta on toistaiseksi päätynyt. Sen sijaan isä siirtää ajoluvasta päättämisen tulevaisuuteen, oman harkintansa varaan. Isä ei myöskään perustele tai selittele vastaustaan, mikä korostaa hänen asemaansa säännöistä päättävänä vanhempana eli hänen deonttista auktoriteettiaan (ks. Stevanovic & Peräkylä 2012).

Kysymysryppäeseen on mahdollista vastata myös hyväksymättä tai hylkäämättä vastausehdokasta. Kuten luvussa 4.2. nähtiin, vastaukset yksin kysymysvuoron muodostaviin vaihtoehtokysymyksiin voivat olla kysymyksen polaarisuuteen mukautumattomia. Myös vaihtoehtokysymyksen sisältävään kysymysryppäeseen tuotettu vastaus voi olla vaihtoehtokysymyksen polaarisuuteen mukautumaton, kuten esimerkissä (24). Esimerkki (25) puolestaan osoittaa, että kysymysrypystä seuraava vuoro voidaan muotoilla myös sellaiseksi, ettei se ota kantaa kysymyksen proposition.

Esimerkissä (24) Yotsuba on törmännyt kotimatallaan Asagiin ja Torakoon. Yotsuba on jo ehtinyt kysyä Torakolta, eikö hänen uusi pyöränsä olekin siisti. Nyt hän tarjoaa siistiä pyöräänsä Torakolle ajettavaksi.

Esimerkki (24) *Yotsuba&!* 6 s. 65

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

- 01 Yotsuba: Haluatko kokeilla?! Saat ajaa vähän matkaa!
 02 Torako: En taida. Minulla on omakin pyörä.
 03 ((Yotsuba katsoo Torakoa hymyillen))
 04 **Yotsuba:** **Millainen pyörä sinulla on?! Onko siisti?!**
 05 **Torako:** **Sellainen taitettava.**
 06 Yotsuba: Ooh...

Yotsuba esittelee uutta pyöräänsä Torakolle ja tiedustelee tältä rivillä 1, haluaako tämä kokeilla ajaa Yotsuban pyörällä *vähän matkaa*. Torako kieltäytyy Yotsuban tarjouksesta ja kertoo syyksi kieltäytymiselleen sen, että hänellä *on omakin pyörä* (r. 2). Yotsubaa Torakon vastaus hymyilyttää. Yotsuban seuraava vuoro on kysymysrypäs rivillä 4. Hakukysymystä *millainen pyörä sinulla on* täydentää tarkentava vaihtoehtokysymys *onko siisti*. Yotsuba rinnastaa näin oman pyöränsä ominaisuuksiltaan Torakon pyörään, jota ei ole vielä nähnyt. Torakon vastaus *sellainen taitettava* (r. 5) on kysymysryppään jälkeen tuotettuna monitulkintainen. Vastaus voidaan tulkita niin, ettei Torako ota huomioon Yotsuban vaihtoehtokysymykseksi muotoilemaa vastausehdokasta vaan hylkää sen ja vastaakin suoraan Yotsuban hakukysymykseen. Tähän viittaisi Torakon käyttämä pronomini *sellainen*, joka vastaa kysymyksen interrogatiivipronominia *millainen*. Vaihtoehtoinen tulkinta vastaukselle on, että Torako vastaa Yotsuban vaihtoehtokysymykseen, mutta siten, ettei vastaus mukaudu Yotsuban kysymyksen polaarisuuteen. Torakon

vastaus jättää Yotsuban arvioitavaksi sen, onko taitettava pyörä siisti vai ei. Yotsuban ihasteleva kommentti *ooh* (r. 6) osoittaa, että Torakon vastaus kysymysryppään kysymyksiin kelpaa hänelle.

Esimerkissä (25) Yotsuba käy Miuran kanssa keskustelua siitä, mistä robotti on päätynt Enan taloon. Robottiasuinen Miura on juuri kertonut osaavansa lentää pitkiäkin matkoja, mistä Yotsuba saa ajatuksen tiedustella Miuralta lentämiseen liittyviä yksityiskohtia.

Esimerkki (25) *Yotsuba&! 5 s. 19*

YOTSUBA& © Kiyohiko Azuma/KADOKAWA

- 01 Yotsuba: **Aah! Miten virtajohto riittää?! Onko se tosi pitkä?!**
 02
 03 Miura: **Kaikkea sinäkin mietit.**
 04 Miura: En käy sähköllä. Säästän luontoa.
 05 Miura: Olen... ..ekologinen robotti.
 06 Ena: Se on tärkeää. Hyvä robotti.
 07 Yotsuba: Etkö käy sähköllä?

Esimerkkikatkelman aloittava Yotsuban *aah*-huudahdus ja aaltokuvio pään päällä kuvaavat jonkin asian huomaamista tai mieleen nousemista. Yotsuba sanoittaa havaintonsa äänen rivillä 1, kun hän esittää Miuralle hakukysymyksen *miten virtajohto riittää* ja jatkaa sitä vaihtoehtokysymyksellä *onko se tosi pitkä*. Hän havainnollistaa virtajohdon pituutta levittämällä kätensä sivuille. Kysymyksiin sisältyy viittaus siihen, että robotti toimisi verkkovirralla. Vastausvuorossaan Miura toteaa kuin omana itsenään *kaikkea sinäkin mietit*, mikä implikoi hänen pitävän Yotsuban kysymyksiä odotuksenvastaisina kontekstiin nähden. Hän ei siis vastaa Yotsuban kysymyksiin laisinkaan. Tämänkaltaisista vuoroista käytetään nimitystä *non-answer response* (Lee 2013).

Miura jatkaa seuraavissa ruuduissa (r. 4–5) robottiin liittyvän kertomuksen rakentamista. Miura kertoo, ettei hänen esittämänsä Dambo-robotti käytä sähköä ja että se säästää näin luontoa. Yotsuba saa siis epäsuorasti tietää Miuran vastauksesta, ettei robotilla ole virtajohtoa ollenkaan. Yotsuban erikoisiin kysymyksiin liittyvän responsin jälkeen Miuran seuraava vuoro *en käy sähköllä* hylkää Yotsuban ajatuksen siitä, että robotti saisi virtaa pistorasiasta. Hän ei siis ota suoraan kantaa kumpaankaan Yotsuban kysymyksistä. Vuoron viimeinen lause *säästän luontoa* toimii selityksenä sille, miksi robotti ei käytä sähköä. Selitys viittaa siihen, että huolimatta Miuran arviosta Yotsuban kysymysten odotuksenvastaisuudesta hän ei pidä niitä täysin aiheeseen liittymättöminä.

Hakukysymyksen ja sitä tarkentavan vaihtoehtokysymyksen muodostamaan kysymysryppäeseen tuotetut vastaukset ovat muodoltaan ja funktioltaan monipuolinen ryhmä. Vastausvuoroissa esiintyy lyhyitä ja laajennettuja minimivastauksia sekä kysymyksen rakenteeseen mukautumattomia vastauksia. Kysymysryppään vaihtoehtokysymyksen propositio voidaan hyväksyä muotoilemalla vastaus vaihtoehtokysymyksen vastaukseksi, kuten esimerkeissä (18–19). Vastausehdokkaan hylkäävä vastaus voi olla muotoiltu vastaukseksi kysymysryppään vaihtoehtokysymyksen (esimerkit (20–21)) lisäksi hakukysymykseen (esimerkki (22)) tai jopa molempiin eri kysymyksiin (esimerkki 23). Esimerkissä (24) esiintyy polaarisen vastauksen sijaan skalaarinen vastaus. Esimerkissä (25) vastaus ei puolestaan ota ollenkaan kantaa kysymysryppään vaihtoehtokysymyksen propositioon. Kysymysryppäeseen tuotettujen vastausten monipuolisuutta selittänee osittain se, että kysymysrypäs sisältää kaksi keskenään erityyppistä interrogatiivista rakennetta, haku- ja vaihtoehtokysymykset, joihin vastataan eri tavoin.

Aineistoluvussa analysoimissani esimerkeissä on havaittavissa yhtäläisyyksiä aiempaan vaihtoehtokysymyksistä tehtyyn tutkimukseen. Sorjosen (2001) esittelemistä kolmesta vaihtoehtokysymyksen myönteisestä minimivastauksesta aineistossani esiintyy *niin*, joka toimii samoin kuin Sorjosenkin aineistossa lausekekysymyksen minimivastauksena. Aineistoni kysymyksen rakenteeseen mukautumattomien vastausten skalaarisuus, implikoitu polaarisuus ja kysymyksen käsittely epäolennaisena esiintyvät myös Vepsäläisen ym. (2023) artikkelissa, jossa he tutkivat polaarisia elementtejä sisältämättömiä vastauksia vaihtoehtokysymyksiin. Käsittelen tutkielmassani myös useita tähän mennessä jo tutkittuja aiheita hieman eri näkökulmasta kuin aiemmassa tutkimuksessa. Esimerkiksi laajennetuiksi minimivastauksiksi nimeämäni vastausten tarkastelu täydentää osaltaan

minimivastausta laajemmista vastauksista tehtyä tutkimusta. Useita interrogatiivisia elementtejä sisältäviä kysymysvuoroja taas on tutkittu tähän mennessä lähinnä institutionaalista keskustelusta, minkä lisäksi hakukysymys + vaihtoehtokysymys -muotoiset kysymysvuorot jäivät Korpelan (2007) tutkimuksen ulkopuolelle, kun hän tarkasteli useita interrogatiivisia elementtejä sisältäviä kysymyksiä. Tutkimukseni siis täydentää monin tavoin keskusteluanalyttistä tutkimuskenttää.

5. PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkinut tässä pro gradu -tutkielmassa Kiyohiku Azuman *Yotsuba&!*-sarjakuvassa esiintyviä lapsen esittämiä vaihtoehtokysymyksiä. Olen analysoinut niitä osana kysymys–vastaus–vieruspareja ja myös laajempia vuorovaikutuskokonaisuuksia.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia lapsen tuottamat vaihtoehtokysymykset *Yotsuba&!*-sarjakuvassa ovat muodoltaan, ja millaisissa vuoroissa näitä kysymyksiä esiintyy?
2. Millaisia lapsen esittämiin kysymyksiin tuotetut vastaukset ovat muodoltaan ja funktioltaan?

Aineistoni koostuu 93:sta 5-vuotiaan lapsen tuottamasta, vaihtoehtokysymykseksi muotoillusta interrogatiivisesta lausumasta. Näistä suurin osa on aitoja kysymyksiä eli lauseita tai muita kysymysliitteen *-kO* sisältäviä ilmauksia, jotka ovat puhetoiminnoltaan kysymyksiä. Loput lausumat ovat tulkittavissa esimerkiksi retoriseksi kysymyksiksi, kannanotoiksi, pyynnöiksi tai edellistä vuoroa vahvistaviksi. Aineistoni vaihtoehtokysymykset toimivat niin uutta topiikkijaksoa aloittavien kuin meneillään olevaa puheenaihetta jatkavien kysymys–vastaus–vierusparien etujäsenenä. Vaihtoehtokysymykset esiintyvät sekä pelkän vaihtoehtokysymyksen sisältävissä vuoroissa että osana useita interrogatiivisia aineksia sisältäviä kysymysvuoroja, joista käytän nimitystä kysymysrypäs. Suurin osa aineistoni lapsen tuottamista vaihtoehtokysymyksistä on verbikysymyksiä, pienempi osa lausekekysymyksiä. Lausekekysymykset toimivat aineistossani pääasiassa hakukysymystä tarkentavina vastausehdokkaina.

Aineistostani hahmottui tarkastelun kohteeksi kolme selkeää kategoriaa esimerkkien sekvenssityypin mukaan. Yksin kysymysvuoron muodostavat vaihtoehtokysymykset toimivat kysymys–vastaus–vierusparin etujäsenenä kahdessa kategoriassa, joista toisessa jälkijäsenenä on minimivastaus ja toisessa vastaus on kysymyksen rakenteeseen mukautumaton. Kysymysryppäiden kategoriaan sisältyvien aineistoesimerkkien kysymysvuoro puolestaan koostuu hakukysymyksestä ja sitä täydentävästä vaihtoehtokysymyksestä.

Olen jakanut minimivastaukset niiden rakenteen perusteella vielä kahteen ryhmään. Lyhyet minimivastaukset koostuvat pelkästä dialogipartikkelista tai verbin toistosta.

Laajennetuissa minimivastauksissa vastausvuoro alkaa samaan tapaan kuin lyhyissä minimivastauksissa, mutta puhuja jatkaa vielä tämän jälkeen vastausvuoroaan.

Aikuisen vastatessa lapsen kysymykseen lyhyellä minimivastauksella hän voi osoittaa, että käyty keskustelu on päättymässä. Lyhyt minimivastaus voi aineistossani toimia myös topiikin sulkevana vastauksena yksittäiseen kysymykseen. Mikäli lyhyt minimivastaus on muotoiltu preferoimattomaksi, sitä voi seurata kokonaan uusi toimintajakso, jonka aikana preferoimatonta vuoroa selitetään.

Laajennettujen minimivastausten laajennusosa voi täydentää hyväksyttyä propositiota tai toimia siirtymänä uuteen toimintajaksoon. Vastausvuoron laajennuksessa voidaan myös selittää preferoimatonta minimivastausta, jolla vaihtoehtokysymyksen propositio on hylätty.

Kysymyksen rakenteeseen mukautumattomista vastauksista puuttuvat proposition paikansäilyvyyttä osoittavat polaariset elementit ja muutkin kysymyksestä kierrätetyt ai-nekset, joten niissä vaihtoehtokysymyksen propositiota ei yksiselitteisesti hyväksytä tai hylätä. Aineistossani esiintyy tapauksia, joissa joko vastaus on polaarisen sijaan skalaarinen, polaarisuutta vain implikoidaan tai vastaus osoittaa kysyjän ja vastaajan välisen propositioon liittyvän näkökulmaeron.

Kysymysryppäiden vaihtoehtokysymykset ovat kysymysryppään aloittavaa hakukysymystä tarkentavia vastausehdokkaita. Aineistossani miltei kaikki tällaiset vastausehdokkaat ovat yhdestä sanasta muodostuvia lausekekysymyksiä. Kysymysryppäisiin voidaan vastata monilla eri tavoilla, ja vastauksiin sisältyy niin lyhyitä ja laajennettuja minimivastauksia kuin kysymyksen rakenteeseen mukautumattomia vastausiakin. Mikäli vastausehdokas selkeästi hyväksytään, on aineistossani vastaus kysymysryppääseen muotoiltu vastaukseksi kysymysryppään vaihtoehtokysymykseen. Vastausehdokkaan hylkäävä vastaus taas voi olla muodoltaan vastaus kysymysryppään hakukysymykseen, vaihtoehtokysymykseen tai jopa molempiin.

Polaarisen elementin sisältävistä lyhyistä tai laajennetuista minimivastauksista suurin osa on tuotettu niin, että ne alkavat kysymyksen finiittiverbin toistolla. Muissakaan vastaus-tyypeissä ei juuri esiinny vuoronalkuisia dialogipartikkeleita. Lyhyiden minimivastausten

pieni määrä aineistossa kertoo, että kysymyksiin on pääasiassa orientoiduttu vastaamaan minimivastausta laajemmin. Aineistossani erityisesti aikuiset vastaavat lapsen esittämiin kysymyksiin useimmiten lyhyttä minimivastausta pidemmällä vastauksella. Näin käy esimerkiksi silloin, kun vaihtoehtokysymyksen sisältämä propositio hylätään. Vastaus voi myös olla muotoiltu siten, ettei se sisällä kieltävää polaarista elementtiä. Vanhempien määrittelemistä säännöistä keskusteltaessa lapsen kysymyksen sisältämän proposition hylkäys taas ei johda hylkäyksestä kertovan vastauksen jälkeisiin perusteluihin.

Aineistoni on alun perin japaninkielinen, ja se on käännetty myöhemmin suomeksi. Puheen esittämisen keinoissa ja konventioissa on suomen ja japanin välillä eroja, joten kaikki alkuperäisen dialogin piirteet eivät ole käännettävissä. Kääntäjä mukauttaa käännöksen suomalaisen kulttuuriin omasta kokemusmaailmastaan käsin. Tutkiessani sarjakuvan henkilöiden vuorovaikutustilannetta tutkin siis suomentajan näkemystä siitä, miten nämä toimisivat ja puhuisivat sarjakuvan käsikirjoittajan ideoimissa tilanteissa.

Fiktiiviseen dialogiin ja puhuttuun vuorovaikutukseen pyritään luomaan puheen vaikutelmaa tuomalla puheen piirteitä kirjoitukseen. Puheen esittäminen kirjoitetun kielen keinoin on mahdollista vain rajoitetusti, ja aineistoni sisältämästä dialogista puuttuu monia puheelle ominaisia piirteitä. Lisäksi aineistoni japaninkielisistä alkuteoksista tehdyt suomennot ovat selkeyden vuoksi täysin yleiskielisiä. Tutkimustuloksia ei näin ollen voi täysin verrata aidoista vuorovaikutustilanteista tehtyyn tutkimukseen. Sarjakuvaa tutkittaessa voidaan kuitenkin hyödyntää sarjakuvahahmojen kehollista toimintaa sekä muita sarjakuvan sisältämiä visuaalisia elementtejä, jotka tukevat dialogia. Puhutun kielen lisäksi sarjakuvasta voidaan siis analysoida sen visuaalista kieltä (Cohn & Ehly 2016), mikä tekee sarjakuvasta tutkimuskohteena monipuolisemman kuin esimerkiksi romaanien fiktiivinen dialogi.

Olen tässä tutkielmassa käsitellyt lapsen aloittamia kysymyssekvenssejä monipuolisissa vuorovaikutustilanteissa. Tutkimukseni tarjoaakin lisää tietoa siitä, millaisia lapsen esittämät vaihtoehtokysymykset ja niiden vastaukset voivat olla. Tutkimusaineistoni kaltaiset arkisia keskusteluja ja muita vuorovaikutustilanteita realistisesti kuvaavat sarjakuvat ovat monella tavoin lähellä aineistoja, joita keskusteluanalyysissa on perinteisesti tutkittu. Tutkimustulokseni myös vastaavat monilta osin aidoista vuorovaikutustilanteista tehdyn keskusteluanalyttisen tutkimuksen havaintoja. Tämä osoittaa, että fiktiivisen dialogin

avulla voidaan uskottavasti mallintaa aitoja vuorovaikutustilanteita ja että sarjakuva on luonteva tutkimuksen kohde keskustelunanalyysin näkökulmasta.

Vaikka keskustelunanalyttistä tutkimusta on tehty viime vuosina enenevässä määrin myös fiktiivisestä dialogista, kuten kaunokirjallisuudesta, sarjakuvaa ei menetelmällä ole tähän asti juurikaan tutkittu. Myös lasten aloittamat kysymyssekvenssit ovat toistaiseksi jääneet vähemmälle huomiolle keskustelunanalyysin piirissä. Oma tutkimukseni siis täyttää aukkoa molemmissa mainitsemissani tutkimuskentissä.

Sarjakuvan tutkiminen keskustelunanalyttisesti on siis kokonaisuudessaan kiinnostava jatkotutkimusaihe. Tutkimusta voisi helposti laajentaa esimerkiksi muihin kysymystyypppeihin ja muihin kuin kysymysten ja vastausten muodostamiin vieruspareihin. Sarjakuva sisältää dialogin lisäksi runsaasti muuta vuorovaikutustilanteeseen liittyvää informaatiota, jonka analysoiminen olisi varmasti antoisaa mutta vaatisi uudenlaista tutkimusotetta. Sarjakuvahahmojen ilmeiden, eleiden ja liikkeiden sekä sarjakuvan vakiintuneiden visuaalisten konventioiden hyödyntäminen analyysin tukena – laajemmin kuin olen tässä työssä tehnyt – veisi tutkimusta jo lähemmäs multimodaalista analyysia, joka on keskustelunanalyysin nykyistä valtavirtaa videoaineistojen tutkimuksessa. Keskustelunanalyttisen litterointijärjestelmän kehittäminen edelleen sarjakuvan litterointia varten puolestaan parantaisi sarjakuvaa analysoimalla saatavien tutkimustulosten keskinäistä vertailukelpoisuutta. Sarjakuvassa taukoja, katkonaisuutta tai puheenvuoron suunnittelemattomuutta kuvaavat kolmen tai välillä useammankin pisteen sarjat kaipaisivat myös lisätutkimusta keskustelunanalyysin näkökulmasta.

Toisaalta olisi myös kiinnostavaa vertailla tämän tutkimuksen tuloksia videoituihin lasten ja aikuisten välisiin vuorovaikutustilanteisiin. Millaisia lasten aloittamat kysymykset ja niihin saadut vastaukset ovat luonnollisesti esiintyvissä vuorovaikutustilanteissa? Tällainen vertailu auttaisi myös hahmottamaan, miten tarkasti *Yotsubassa* on onnistuttu kuvaamaan lasten ja aikuisten välisen vuorovaikutuksen eri ilmiöitä.

LÄHTEET JA LYHENTEET

Tutkimusaineisto

AZUMA, KIYOHICO 2022: *Yotsuba&!* vol 5. Helsinki: Sangatsu Manga.

AZUMA, KIYOHICO 2022: *Yotsuba&!* vol 6. Helsinki: Sangatsu Manga.

Kirjallisuus

BEERS FÄGERSTEN, KRISTY 2019: Linguistics: Comics Conversations as Data in Swedish Comic Strips. – Matthew J. Smith, Matthew Brown & Randy Duncan (toim.), *More Critical Approaches to Comics: Theories and Methods* s. 145–159. New York: Routledge.

BRAMLETT, FRANK 2015: The role of culture in comics of the quotidian. *Journal of Graphic Novels and Comics* 6 (3) s. 246–259.

CLAYMAN, STEVEN E. – HERITAGE, JOHN 2000: Questioning presidents: Journalistic defence and adversarialness in the press conferences of Eisenhower and Reagan. *Journal of Communication* 52 (4) s. 749–775.

COHN, NEIL – EHLY, SEAN 2016: The vocabulary of manga: Visual morphology in dialects of Japanese Visual Language. *Journal of Pragmatics* 92 s. 17–29.

HAAKANA, MARKKU 2013: Dialogin yksityiskohdista kokonaisuuteen. Erään novellin analyysi. – Aino Koivisto & Elise Nykänen (toim.), *Dialogi kaunokirjallisuudessa* s. 125–154. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

HAKULINEN, AULI 1997a: Johdanto. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 13–17. Tampere: Vastapaino.

HAKULINEN, AULI 1997b: Vuorottelujäsennys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 32–55. Tampere: Vastapaino.

HAKULINEN, AULI 2001: Minimal and non-minimal answers to yes-no questions. – *Pragmatics* 11 s. 1–15.

HAKULINEN, AULI 2016: Lauserakenteet. – Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.), *Keskustelunanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* s. 122–142. Tampere: Vastapaino.

HERITAGE, JOHN 1984: *Garfinkel and Ethnometodology*. Cambridge: Polity Press.

- KAJANNE, MILLA 2001: *Kansalaiset kysyjinä. Yleisön kysyminen osana vuorovaikutusta television EU-keskusteluissa*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KALLIO, AKU 2021: *Lasten televisionkäytön valvonta perheiden vuorovaikutuksellisinä käytänteinä*. Väitöskirja. Tampere: PunaMusta Oy – Yliopistopaino.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1998: Hjalmar Nortamon murrekertomukset ja puhutun illuusio. – Laitinen, Lea & Rojola, Lea (toim.), *Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta* s. 184–215. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KOIVISTO, AINO 2013: Katkelmallisuus ja affekti. Kolme pistettä dialogissa. – Aino Koivisto & Elise Nykänen (toim.), *Dialogi kaunokirjallisuudessa* s. 153–182. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KOIVISTO, AINO 2015: Receipting information as newsworthy vs. responding to redirection: Finnish news particles *aijaa* and *aha(a)*. – *Journal of Pragmatics* 104 s. 163–179.
- KOIVISTO, AINO – NYKÄNEN, ELISE 2013: Näkökulmia kaunokirjalliseen dialogiin. – Aino Koivisto & Elise Nykänen (toim.), *Dialogi kaunokirjallisuudessa* s. 9–56. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KORPELA, EVELIINA 2007: *Oireista puhuminen lääkärin vastaanotolla. Keskustelunanalyttinen tutkimus lääkärin kysymyksistä*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- KURHILA, SALLA – LILJA, NIINA 2017: *Toisto ja korjauksen rajat*. Virittäjä 121 s. 213–243.
- LEE, SEUNG-HEE 2013: Response Design in Conversation. – Jack Sidnell & Tanya Stivers (toim.), *The Handbook of Conversation Analysis* s. 415–432. Oxford: Wiley-Blackwell.
- LEHTOVAARA, KATRI 2002: *4- ja 7-vuotiaan lapsen miksi-kysymykset aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa*. Virittäjä 106 s. 35–57.
- LINELL, PER – HOFVENDAHL, JOHAN – LINDHOLM, CAMILLA 2003: Multi-unit questions in institutional interactions: Sequential organizations and communicative functions. – *Text* 23 (4) s. 539–571.
- MALKAVAARA, MARJUKKA 2023: *Viittaussuhteiden tulkitsemiseen liittyvien ongelmien käsittely 4- ja 5-vuotiaiden lasten leikki-tilanteissa*. Logopedian maisterintutkimus. Helsingin yliopisto.

- MÄNTYLÄ, MIRKA 2001: *Vastauksen monikasvoisuus - Kelan asiakas vastaajana ja kysymysten tulkitsijana*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- NISSINEN, JOHANNES 2023: *Hikikarpalot osana vuorovaikutusta Yotsuba&!-mangasarjakuvassa*. Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.
- NÄKKÄLÄJÄRVI, INKER-ELLI 2022: *Kierrätettyjen vuorojen funktiot monikielisten lasten ja aikuisten välisissä arkikeskusteluissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- POMERANTZ, ANITA 1988: Offering a candidate answer: An information seeking strategy. – *Communication Monographs* 55 s. 360–377.
- RAEVAARA, LIISA 1993: *Kysyminen toimintana. Kysymys–vastaus–vieruspareista arkikeskustelussa*. Lisensiaatintyö. Helsingin yliopisto.
- RAEVAARA, LIISA 1997: Vierusparit – esimerkkinä kysymys ja vastaus. – Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet* s. 75–92. Tampere: Vastapaino.
- RIVERA RUSCA, RENATO 2016: The Changing Role of Manga and Anime Magazines in the Japanese Animation Industry. – Sarah E. Pasfield-Neofitou & Cathy Sell (toim.), *Manga vision: Cultural and Communicative Perspectives* s. 52–69. Clayton: Monash University Publishing.
- SACKS, HARVEY – SCHEGLOFF, EMANUEL – JEFFERSON, GAIL 1974: A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. – *Language* 50 (4) s. 696–735.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 1997: Korjausjäsenitys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet* s. 111–137. Tampere: Vastapaino.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 2001: *Responding in conversation: a study of response particles in Finnish*. Amsterdam: John Benjamins.
- STEVANOVIC, MELISA – PERÄKYLÄ, ANSSI 2012: Deontic Authority in Interaction: The Right to Announce, Propose, and Decide. – *Research on Language and Social Interaction* 45 (3) s. 297–321.
- STIVERS, TANYA 2011: Morality and question design: ‘of course’ as contesting a presupposition of askability. – Tanya Stivers, Lorenza Mondada & Jakob Steensig (toim.), *The Morality of Knowledge in Conversation* s. 82–106. Cambridge: Cambridge University Press.
- TAINIO, LIISA 1997: Preferenssijäsenitys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet* s. 93–110. Tampere: Vastapaino.

- TAIVASSALO, ELLA 2016: *Kysymys–vastaus–vieruspari lastentarhanopettajien ja kakkoskielisten lasten vuorovaikutuksessa*. Suomen kielen maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- VATANEN, ANNA 2016: Keskustelunanalyttinen tutkimusprosessi. – Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.), *Keskustelunanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta* s. 312–330. Tampere: Vastapaino.
- VEPSÄLÄINEN, HEIDI 2019: *Suomen no-partikkeli ja kysymyksiin vastaaminen keskustelussa*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- VEPSÄLÄINEN, HEIDI – SUNDQVIST, ANNA – SORJONEN, MARJA-LEENA – HAKULINEN, AULI 2023: Responding to polar questions without a polarity item ‘yes’ or ‘no’ in Finnish. – Galina B. Bolden, John Heritage & Marja-Leena Sorjonen (toim.), *Responding to Polar Questions across Languages and Contexts* s. 301–327. Amsterdam: John Benjamins.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Ison suomen kieliopin verkkoversio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. URN:ISBN:978-952-5446-35-7. <https://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>. (16.4.2024)